TÆNK

OKTOBER | 2008 | 88

VI KØBER BANKAKTIER FOR MILLIARDER

VASKEMASKINENS RENE SAMVITTIGHED

BILLIG KATTEMAD – SÅ GOD SOM DYR

TE MED PESTICIDER

TÆNK

Fiolstræde 17, Postbox 2188
1017 København K
E-mail: red@fbr.dk
Tlf: 7741 7741

Tænk udgives af Forbrugerrådet,
Danmarks uafhængige forbrugerorganisation.
Vores vision er at skabe forandring
til gavn for forbrugerne.
Tænk udkommer 10 gange om året.
Tænk optager ikke annoncer.

Priser pr. år
- Medlemskab af Forbrugerrådet inkl. Tænk og taenk.dk: 420 kr.
- Medlemskab af Forbrugerrådet inkl. taenk.dk: 320 kr.
- Abonnement på Tænk og taenk.dk: 420 kr.
- Abonnement på taenk.dk: 320 kr.

Bestil medlemskab og/eller abonnement på
www.taenk.dk/shop eller
e-mail: abn@fbr.dk eller
ring 7741 7777 mandag-fredag kl. 9-12
og tal med Karen Strandesen, Charlotte B. Andersen eller Louise von Magius.
Husk at melde flytning eller andre ændringer samme sted.

Medlemsservice:
77 41 77 40 onsdag-lørdag kl. 9-12

Alt materiale i bladet Tænk og på taenk.dk er ophavsretligt beskyttet. Medlems- eller abonnementsaftalen giver alene medlemmet/abonnenten ret til at hente informationer til eget brug. Herved forstås, at medlemmet/abonnenten som led i brugen af Tænk og taenk.dk kan udskrive (printe) og/eller overføre (downloade) materiale. Overført (downloadet) materiale skal slettes efter anvendelsen og må ikke lægges ind i informationsgenfindingssystemer.
Redaktionel gengivelse af artikler og skemaer samt enhver kommerciel brug af oplysninger i Tænk og fra taenk.dk må kun finde sted med udtrykkelig tilladelse fra Tænk.

ISSN 1604-6307

Ansv. chefredaktør: Pernille Tranberg
Markedsføring: Claus Brøgger,
7741 7752, cb@fbr.dk

Forsidefoto: Kåre Viemose
Korrektur: Annette Bjørg Koeller
Repro: Highlight A/S
Tryk: Color Print A/S
Papir: Reprint fra Dalum, DK

Næste nummer af Tænk:
7. november 2008

Som abonnent og medlem har du et personligt login til www.taenk.dk

FSC Blandede kilder

Danmark
NORDISK MILJØMÆRKNING
541 020
TRYKSAG

FØRSTE SKRIDT MOD REN SAMVITTIGHED

Tænk, hvis vi kunne fortælle, at en vaskemaskine fra Miele giver både rent tøj og ren samvittighed. Tænk, hvis vi kunne fortælle, at maskinen fremstilles miljømæssigt og socialt ansvarligt fra start til slut. Det kan vi ikke. Men i dette nummer af Tænk kommer vi et skridt tættere på.

Som mange andre medier har Tænk skrevet masser af historier om CSR – Corporate Social Responsibility. For eksempel om livsfarlig fyrværkeriproduktion i Kina og om uforsvarlig produktion af computere i Thailand. Artiklerne har handlet om brancher og virksomheder. Hidtil har vi ikke kunnet følge den konkrete model og fortælle, hvordan den er produceret. Det kan vi nu.

Sammen med vores internationale samarbejdspartnere har vi hyret uafhængige eksperter til at besøge og vurdere otte fabrikker, der i alt producerer ti forskellige modeller af vaskemaskiner. Yderligere har Tænks egen journalist besøgt en fabrik. Vi har sammenlignet, hvordan fabrikkerne behandler deres ansatte, og hvilke sociale og miljømæssige hensyn de tager. Vi har også talt med medarbejderne. Vi bad alle virksomheder om lov til at komme ind på fabrikkerne. Uanmeldte besøg kan kun lade sig gøre, hvis virksomheden er med i en certificeringsordning, hvor den underlægger sig uafhængig kontrol. Vi fik adgang til seks af de otte fabrikker. To sagde nej til at få besøg.

Nu er vi i stand til at sige, at Miele-modellen W 506 er produceret under ordentlige forhold – når vi ser på fabrikken, som samler maskinerne. Men vi ved ikke, hvordan de mange dele, maskinen består af, kommer til verden. Vi kender ikke forholdene hos de hundreder af underleverandører, som leverer til samlefabrikkerne. Derfor kan vi kun med forbehold sige, at du roligt kan købe Miele – eller en anden maskine – med ren samvittighed.

Vi håber, at virksomhederne selv vil hjælpe os med at vejlede forbrugerne bedre, for eksempel ved at få fabrikker certificeret, så de overholder klare standarder for både miljø og socialt ansvar. Når alle samlefabrikkerne klarer den distance, kan virksomhederne så gå videre og sikre, at fabrikkernes underleverandører også vasker helt hvidt. Vi er altså stadig et stykke vej fra den helt rene samvittighed.

Pernille Tranberg
Chefredaktør
pt@fbr.dk

Redaktionschef
Bille Sterll
bs@fbr.dk

Journalist
Carsten Terp
ctn@fbr.dk

Journalist
Erik Valeur
ev@fbr.dk

Journalist
Marianne Søndergaard
mas@fbr.dk

Journalistpraktikant
Louise Skøtt Gadeberg
lsg@fbr.dk

Journalistpraktikant
Karen Agerbæk Jørgensen
kaj@fbr.dk

Webredaktør
Anders Bruun
ab@fbr.dk

Webudvikler
Kristoffer Asmussen
kaa@fbr.dk

Webudvikler
Achton Netherclift
an@fbr.dk

SIDE 18

SIDE 48

SIDE 22

TEST

8 TE
To ud af tre testede teer indeholder pesticider. I en enkelt te fandt vi rester af 15 forskellige sprøjtegifte.

14 PRINTERBLÆK
Se dig for, hvis du sætter en kopipatron i printeren. Kopien er aldrig lige så god som originalen.

16 PRINTERE
Små fotoprintere fremkalder feriebillederne – let, hurtigt og dyrt.

18 MORGENMAD
Så sødt som slik og kage: Mange af de sprøde produkter fylder børn med sukker lige fra morgenstunden.

26 VASKEMASKINER
Flere førende producenter har ren samvittighed, viser Tænks første test af social ansvarlighed.

34 BRÆNDEOVNE
Det er blevet lettere at finde en 'grøn' brændeovn.

38 KATTEMAD
De billige mærker fra Aldi og Lidl matcher dyrehandlerens luksusfoder.

48 MOBILTELEFONER
Mange mobiler tåler ikke vand, og iPhone klarer heller ikke regntesten.

ARTIKLER

6 TILLIDEN FIK ET KRAK
Bankaktier er et usikkert papir. Men når bankrådgiveren anbefaler dem, slår familien Danmark til.

24 STEMMER ELLER EJ
Tænks læsere kan vælge to nye medlemmer i Forbrugerrådets øverste ledelse.

36 FERSK ELLER LIGE LOVLIG FRISK
Tilbudsaviser kalder kyllingen fersk, selv om den er pumpet med saltvand. Reglerne er ikke helt klare.

FASTE SIDER

4 KORT NYT
Flere butikker dropper undersøgelsesgebyrer.

22 FORBRUG NU
Fotograf Henrik Saxgren kom forbi et forladt diskotek på den spanske Middelhavskyst.

33 7 SKARPE OM FACEBOOK
På Facebook deler vi alt med alle, så tænk over, hvad du lægger ud og hvem, der må se det.

44 KORT NYT
Sundhedseksperter advarer mod kernesund trend til småbørn.

46 LÆSERNE SPØRGER
Om farlig morgenmad, gamle test og besværlige arkitekter.

51 MEDLEMSSERVICE
Få klar besked om lørdagen hos Forbrugerrådets medlemsservice.

Webudvikler
Henriette Christensen
hc@fbr.dk

Webjournalist
Kenneth Egholm
ke@fbr.dk

Testchef
Henrik Teglgaard Lund
htl@fbr.dk

Testmedarbejder
Rasmus Partsch
rp@fbr.dk

Testmedarbejder
Gitte Sørensen
gs@fbr.dk

Testmedarbejder
Stine Müller
sm@fbr.dk

Markedsresearcher
Mariane Andersen
maa@fbr.dk

Produktion
Bjarne Østergaard Petersen
bop@fbr.dk

Artdirector
Julie Frölich
sue@fbr.dk

Artdirector ansv.
Geira Bjørn Olsen
gbo@fbr.dk

FOTO DAS BURO

ILLUSTRATION PIA OLSEN

BUTIKKER DROPPER OMSTRIDT GEBYR

Sidst i august lagde Forbrugerrådet en liste på nettet, så forbrugerne kan se, hvilke butikker der tager undersøgelsesgebyrer og hvilke, der ikke gør. Mange butikker tager nemlig gebyr for at undersøge, hvorfor den splinternye fladskærm strejker.

Kort efter, at listen var gået i luften, valgte to af elektronikbranchens sværvægtere, Elgiganten og Dansk Supermarked, at droppe undersøgelsesgebyret. Også netbutikkerne Dansk Datasalg A/S og Justbuyit.dk har fjernet gebyret.

"Vi har valgt at droppe undersøgelsesgebyret, fordi vi ønsker forbrugernes tillid. Det skal være en god oplevelse at handle i Elgiganten, og kunderne skal have tillid til, at de kan reklamere gratis over en vare. Så hvis kunden kommer ind med en vare, der er fejl på, vil vi se, om vi kan afhjælpe problemet i butikken, før vi sender den ind til reparation. Hos os kommer ingen kunder til at betale undersøgelsesgebyr," siger Jakob Reland, som er reklamationsansvarlig i Elgiganten.

Find listen over de butikker, der har droppet gebyret, og de der stadig tager det, på **www.fbr.dk** (*kaj)*

FOTO: COLOURBOX

STOP FOR FRIT VALG AF SYGEHUS

Patienter og pårørende må indstille sig på, at det nu er slut med frit at vælge sygehus. Det udvidede sygehusvalg bliver nemlig sat ud af kraft, når Folketinget åbner til oktober og vedtager en ændring af sundhedsloven.

Har du som patient ventet mere end én måned på at blive behandlet, har du ellers haft ret til at blive henvist til behandling på et andet sygehus eller vælge behandling på et privathospital. Den mulighed ophører, når det udvidede frie sygehusvalg ophæves frem til næste sommer.

Ventelisterne er vokset under forårets strejke blandt sygehuspersonalet, og for at nedbringe ventetiden vil sygehusene nu fokusere på de patienter, der har mest behov for behandling. Den 1. juli 2009 vender det frie valg tilbage igen. (*kaj)*

DAISY ER KUN TIL PYNT

Dagen efter brylluppet får Janni Svenstrup en morgengave af sin mand: En Daisy-ring med en marguerit i emalje fra Georg Jensen. Desværre er ringen for stor, men guldsmeden bestiller en ny ring hjem.

Da Janni Svenstrup første gang vil tage ringen på, opdager hun, at lidt af emaljen er faldet af blomsten. Guldsmeden sender modvilligt ringen retur til Georg Jensen og advarer hende om, at Georg Jensen altid svarer det samme, når en marguerit-ring er gået i stykker. Nemlig at den har været tabt på gulvet, og at det er kundens egen skyld. Janni Svenstrup tænker, at hendes sag er klokkeklar, for hun har jo ikke har gået med ringen, og hun mener, hun har krav på en ring, der ikke er i stykker.

Efter fire måneder har Janni Svenstrup hverken fået repareret eller byttet sin ring. Hverken guldsmeden eller Georg Jensen vil påtage sig ansvaret. Men Janni Svenstrup giver ikke op, og nu er ringen for sjette gang på vej til Georg Jensen.

Her mener international PR manager Samira Kudsk, at firmaet har ryggen fri:

"Alle kunder bliver, når de køber en Daisy-ring, gjort opmærksom på, at ringen er lavet af emalje og derfor skal behandles med omtanke. Dette oplyser vi også om i en brochure, der følger med i ringens æske. Emalje er lavet af glas, og hvis emaljestykkerne stødes eller bliver tabt, er der risiko for, at emaljen krakelerer eller går i stykker," svarer hun i en mail til Tænk.

I Forbrugerrådet mener jurist Tina Dhanda imidlertid ikke, at sagen er så lige til:

"Generelt kan man overveje, om ringen er lavet af så sart et materiale, at den slet ikke egner sig til at blive brugt. Men i Janni Svenstrups tilfælde har hun slet ikke brugt ringen. Hun har bare ikke opdaget fejlen i butikken, men det har hun heller ikke pligt til," siger hun og tilføjer:

"Det er heller ikke rimeligt, at guldsmeden blot henviser til Georg Jensen. Sælgeren skal forholde sig til reklamationen. Hvis de ikke kan blive enige, må forbrugeren gå til Forbrugerklagenævnet." (*lsg*)

TV TÆNK TÆNDER OP

Vinden rusker, temperaturen daler, og dagene bliver kortere. Med andre ord er det tid til at tænde op i brændeovnen. Men hvordan brænder ovnen mest miljørigtigt? Hvordan tænder du rigtigt op? Og hvad må du – og hvad må du ikke – brænde af? Få svarene i nye videoklip fra TV Tænk. Adressen er **www.taenk.dk** *(ab)*

EU SER PÅ ÆBLETS DATO

Det sprøde æble skinner friskt og rødt. Men æblet kan være plukket for længe siden og behandlet med gasarten SmartFresh, som blokerer for æblets modning og forlænger frugtens liv.

Mens mælken klart fortæller, hvornår den forlod mejeriet, er der intet krav om plukningsdato på frugt og grønt herhjemme. Men nu ser fødevareminister Eva Kjer Hansen positivt på tanken.

"Jeg er som udgangspunkt enig med Forbrugerrådet i, at det kan være til hjælp for forbrugerne, hvis frugt og grønt er mærket med plukningsdato," skriver hun i et svar til socialdemokraternes forbrugerordfører Benny Engelbrecht.

Fødevareministeren henviser til aktuelle forhandlinger i EU og tilføjer:

"I disse forhandlinger arbejder jeg netop for, at samtlige fødevarer skal mærkes med produktionsdato."

Forbrugerrådet ønsker, at frugt og grønt får en holdbarhedsdato lige som alle andre fødevarer, og her er fødevarepolitisk medarbejder Camilla Udsen glad for ministerens melding.

"Men vi synes, det er vigtigt, at der gøres noget nu. Det er et stort problem, at forbrugerne ikke ved, hvor gamle varerne er. Nogle kender måske til at købe en pakke salat, der ser fin ud i butikken, men lugter surt, når man pakker den ud. Andre har oplevet frugt rådne på rekordtid. En datomærkning ville hjælpe forbrugerne til at vurdere, hvor friske varerne er," siger hun.

Ifølge Miljøstyrelsen skader SmartFresh hverken miljø eller mennesker. Danske æbleavlere har først i år fået tilladelse til at bruge gassen, som har været godkendt i andre lande i flere år. Øko-æbler må ikke behandles med SmartFresh. (*bs*)

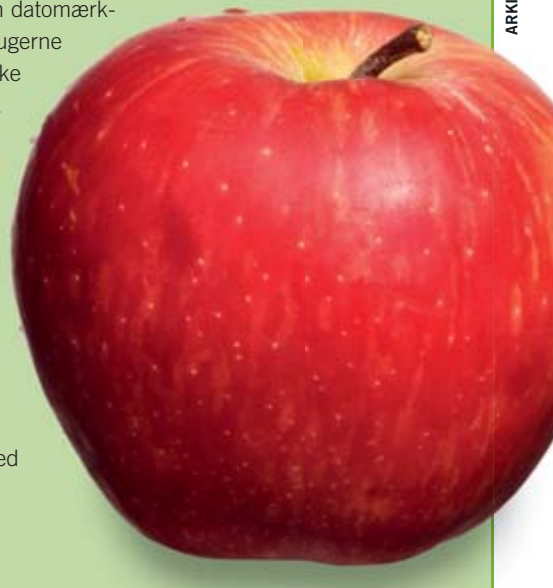

ARKIVFOTO JESPER GLYRSKOV

TÆNK GÅR PÅ FACEBOOK

Anders Fogh Rasmussen er der. Og Helle Thorning-Schmidt. Over 700.000 danskere bruger det digitale netværk Facebook. Nu er Tænk der også. Købelov i korte træk og sidste nyt om undersøgelsesgebyrer er blandt de emner, du finder på Tænks nye Facebook-gruppe, som alle på Facebook kan deltage i. Her giver vi også gode råd til, hvad du skal passe på, når du bruger Facebook. Søg efter Tænk på Facebook eller følg linket på www.taenk.dk *(ab)*

TILLIDEN FIK ET KRAK

Danskerne elsker bankaktier, men efter Roskilde Banks krak advarer eksperter mod blind tillid. Bankernes aktier er langt fra sikre papirer.

Af **Carsten Terp** / Illustration **Peter Hermann**

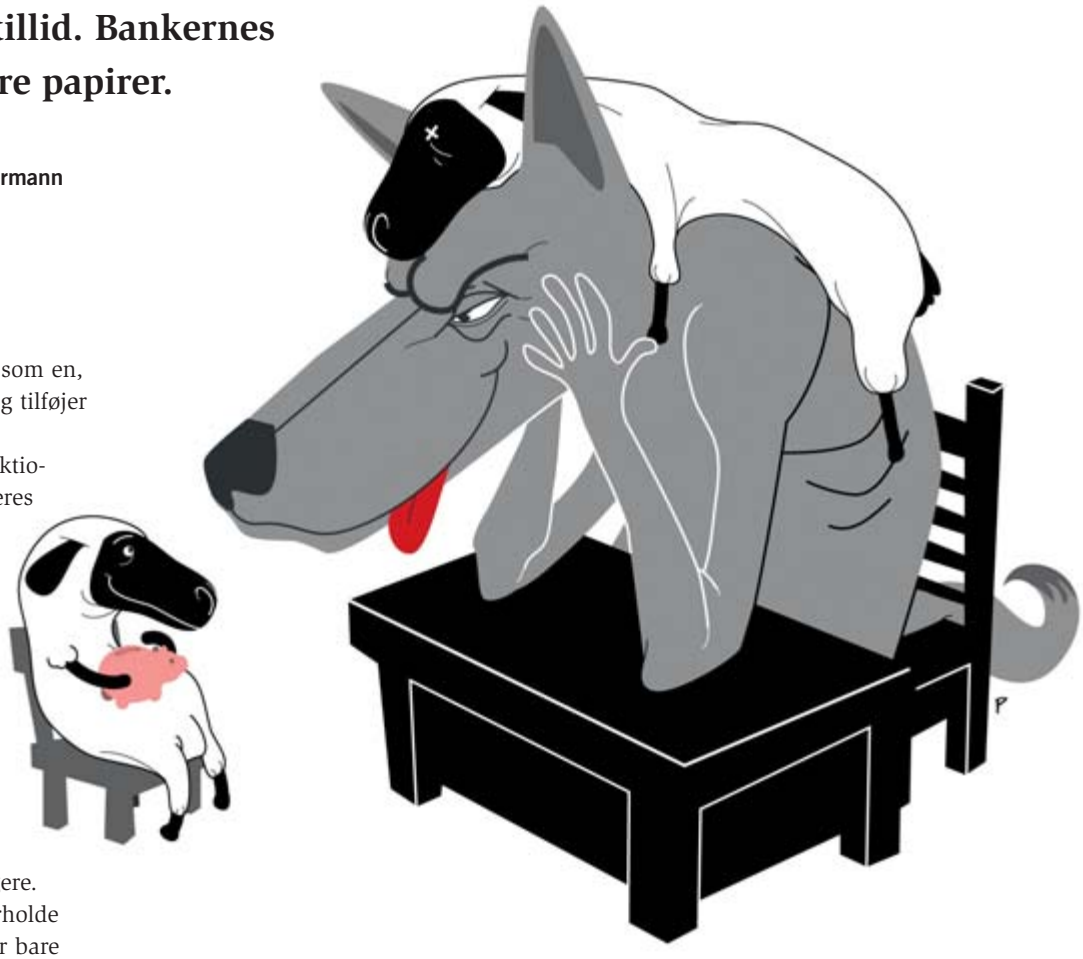

”Man stoler jo på sin bankrådgiver som en, der er uvildig,” siger Anders Høst og tilføjer så: ”Det skal man ikke gøre.”

Anders Høst er en af de 33.000 aktionærer, som med ét slag oplevede deres investering miste værdien, da Roskilde Bank kollapsede i slutningen af august. Han er ikke alene om at sætte sine penge i bankaktier. Det har en million danskere gjort ifølge helt nye tal fra Værdipapircentralen. Men efter et par år med faldende kurser, bankkriser og nu et krak er det på tide at skrue ned for tilliden til bankerne, mener eksperter.

”Bankaktier er ikke så sikre længere. Som aktionær er man nødt til at forholde sig til den konkrete aktie i stedet for bare at betragte bankaktier som sikre papirer,” siger Charlotte Lindholm, som er direktør i Dansk Aktionærforening.

Og den uafhængige finanskonsulent Bjarne Jensen supplerer:

”Lad være med at tro, at alt, hvad der glimter, er guld. På et børsmarked narrer den kloge den mindre kloge,” siger han.

Og noget tyder på, at den kloge er ansat i banken. Når privatpersoner investerer, ryger der langt flere penge i bankaktier, end når de professionelle investerer, viser en opgørelse fra Nationalbanken. Og det er ikke så mærkeligt, mener Bjarne Jensen.

”Pengeinstitutterne er jo vores tætte rådgivere, når det gælder økonomi, og i sådan en rådgivningssituation kan der let smutte nogle bankaktier med.”

Tallene tyder på, at danske aktionærer har et blødt punkt for bankaktier. Hver gang danskerne sætter en krone i aktier, investerer vi de 25 øre i vores egen bank.

”Det virker, som om vi lægger den ene hjernehalvdel og tænker: ’Nu er vi nede i banken. Så har det nok ikke noget med salg at gøre.”

Charlotte Lindholm, Dansk Aktionærforening

Alene i juli i år købte vi bankaktier for 200 millioner kroner – selv om værdien af aktierne på det tidspunkt var faldende. Fra marts 2007 til marts 2008 faldt værdien af de danske bankaktier med 31 procent. Dermed er bankaktier gået fra at være en god til en dårlig forretning – og for nogle sågar en rigtig dårlig forretning.

I slutningen af august kollapsede Roskilde Bank efter i årevis at have ført en meget aggressiv lånepolitik med meget usikre spekulationer i boligmarkedet. Fra den ene dag til den anden oplevede aktionærerne, at deres investeringer var komplet værdiløse. To af dem var Ingrid Hermansen og Anders Høst.

ET GODT TILBUD

Fælles for Ingrid og Anders er, at de havde været kunder i Roskilde Bank i mere end 15

år, og at de havde stor tillid til deres bankrådgivere.

”Jeg har ikke særlig stor finansiel indsigt, men jeg har altid fået god rådgivning i banken. Så jeg har aldrig næret mistillid,” fortæller Ingrid Hermansen.

Et andet fællestræk er, at de begge slog til, da de fik det, der lignede et godt tilbud fra deres rådgivere. Ingrid satte sin søns børneopsparing og 30.000 kroner af sine pensionspenge i Roskilde Bank-aktier, mens Anders sagde ja til at låne en million, sætte 700.000 kroner i aktier gennem en investeringsforening og købe Roskilde Bank-aktier for resten.

”Jeg blev garanteret, at afkastet fra investeringsforeningen ville dække udgifterne til at låne pengene,” siger Anders Høst.

I dag har Ingrid Hermansen tabt 200.000 kroner, mens Anders står med en gæld på 300.000.

”Jeg skal jo have afviklet mit lån, så jeg må finde en måde at få skrabet de 300.000 kroner sammen på,” siger han.

Det er konsekvenspædagogik på den rigtig barske måde, mener Charlotte Lindholm fra Dansk Aktionærforening.

”Det virker, som om vi lægger den ene hjernehalvdel og tænker: ’Nu er vi nede i banken. Så har det nok ikke noget med salg at gøre.’ Men det er vi nødt til at gøre op med, fordi vi står over for en sælger, og den sælger varetager i første omgang ikke vores interesser, men sin arbejdsgivers,” siger hun.

I bankernes brancheorganisation, Finansrådet, siger underdirektør Søren Gade, at der findes regler til beskyttelse af investorer, de såkaldte MiFID-regler. Og de skal overholdes til punkt og prikke.

”Man kan godt være inden for reglerne ved at låne kunder penge til at købe aktier i banken, men det vil være meget atypisk. Og i sagen om Roskilde Bank virker det ikke, som om man har fulgt reglerne,” siger han.

Charlotte Lindholm mener ikke, at bankaktier nødvendigvis er dårlige papirer. Men kunderne er nødt til at vurdere hver enkelt aktie nøje – fuldstændig på linje med andre aktier. Samtidig skal de huske at sprede risikoen. Og frem for alt skal de ikke have blind tillid til bankens rådgivere.

Den lektion har både Anders Høst og Ingrid Hermansen lært.

”Jeg er totalt forvirret med hensyn til, hvem jeg kan have tillid til, men jeg sætter ikke mine penge i bankaktier mere – hverken i Roskilde Bank eller nogen andre steder,” siger Ingrid Hermansen. ■

NÅR BANKEN KRAKKER

INDLÅNSKUNDER

Almindelige bankkunder kan som hovedregel sove roligt, selv når der er uvejr over den finansielle sektor. Fra alle sider har man fokus på at beskytte kunderne i en bank, som kommer i vanskeligheder. Det er nemlig meget vigtigt for et moderne samfund, at befolkningen har stor tillid til banksektoren. Indskydergarantifonden sikrer, at:

- Hver kunde i en bank er dækket for 300.000 kroner.
- Pensionspenge er 100% dækket.
- Aktier og obligationer er 100% dækket.

Kunderne hæfter for gæld til banken. Skylder du banken penge, skal de altså betales. Har du 100.000 kroner på en konto og skylder banken et tilsvarende beløb, bliver pengene på kontoen brugt til at betale gælden.

Hvis du som almindelig kunde med mere end 300.000 kroner føler dig usikker på situationen, vil det være fornuftigt at købe kortløbende stats- eller realkreditobligationer. De er helt sikre og giver normalt et bedre afkast end at sætte pengene i banken.

Økonomi- og erhvervsminister Lene Espersen har for nylig foreslået beløbet hævet til 375.000 kroner.

AKTIONÆRER

Udgangspunktet er, at banken går i betalingsstandsning og senere konkurs. Under konkursbehandlingen vil bobestyrerne få overblik over, hvor mange penge de kan få ind. Disse penge bruges først til at betale kreditorer, og først når alle kreditorer har fået alle deres penge, vil der være noget til aktionærerne.

En anden løsning kan være, at banken opkøbes af en større bank. I så fald får aktionærerne så mange penge for deres aktier, som den nye køber er villig til at betale.

Sælger man en aktie med tab, eller mister aktien hele sin værdi, har man et kurstab, som man skal være opmærksom på. Med aktiegevinster betaler man kun skat af nettoresultatet. Så hvis man taber på nogle aktier og vinder på andre, skal man kun betale skat af nettogevinsten.

Har man samlet set et nettotab, kan det ikke trækkes fra i skat. Men det kan stadig modregnes i dine og i din eventuelle ægtefælles fremtidige aktiegevinster.

Det er en god ide at have mange forskellige aktier, så tab og gevinster kan opveje hinanden.

SKAL JEG KØBE AKTIER I BANKEN?

Mange danskere har sat penge i bankaktier. Imidlertid er de faldet utrolig meget i værdi det seneste år og ligner dermed en rigtig skidt investering. Senest ser det ud til, at aktier i Roskilde Bank bliver værdiløse.

For få år siden var situationen stik modsat. Og samlet må man sige, at bankaktier hverken er bedre eller dårligere end andre aktier. Det handler om at have den rette mængde – hellere for få end for mange. Har man ved nærmere eftertanke for mange bankaktier, så er løsningen næppe at sælge ud i panik. Ingen kan forudsige, hvordan aktiekurser udvikler sig, så bankaktierne kan falde mere i værdi, eller de kan stige igen om kort tid. Det gælder om at holde hovedet koldt og finde ud af, hvordan man spreder risikoen bedre.

Af **Erik Valeur /** Testansvarlig **Gitte Sørensen /** Research **Mariane Andersen og Stine Müller**

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

Hvad vil du have i teen?

Tesaloner skyder op på stribe, for te er trendy og emmer af sundhed. Men to ud af tre testede teer indeholder rester af pesticider. En enkelt te hele 15 forskellige.

Tedrikkere vil ikke mærke noget til dem. Alligevel er pesticidrester i teblade – og i mange tilfælde også i den drikkeklare te – lidt af et paradoks i en verden, der netop slår på sundhed, velvære, renhed og harmoni.

Te er verdens mest populære drik, og i Danmark er tedrikningen i et par år gået mærkbart frem og har samtidig udviklet sig til et trend- og modefænomen. Tebutikker og -saloner er skudt op på stribe i både København og Århus, og mange af de nye tedrikkere tiltrækkes netop af de klassiske dyder, man forbinder med te: Den er god for helbredet, virker afstressende og signalerer ro, tid og fordybelse.

Mange tesorter regnes for sunde, fordi de indeholder antioxidanter, vitaminer >

TE

			Samlet bedømmelse	Fundet til, kr. pr. 100 g	Koffein, mg pr. 100 ml	Antal pesticider i tebladene	Antal pesticider over grænseværdien	Antal pesticider i den drikkeklare te	Økologisk
Sort te med frugt									
1	**Celestial Seasoning** Chai Decaf	Tebreve	▲	68	0	0	0	-	
2	**Westminster** Appelsinsmag	Tebreve	●	20	18	1	0	0	
3	**Pickwick** T-Kick Gold	Tebreve	●	47	12	3	0	1	
4	**Kusmi** Kashmir Chai	Løs te	●	58	18	10	0	4	
5	**Søstrene Grenes** H.C. Andersen te*	Vej selv	▼▼	12	21	10	1	4	
Sort te									
6	**Gemi** Økologisk english breakfast te, fair trade	Tebreve	▲	33	12	0	0	-	Ja
7	**Twinings** Classics Organic Tea	Tebreve	▲	40	13	0	0	-	Ja
8	**Medova**	Tebreve	●	32	18	2	0	-	
9	**Lipton** Earl Grey	Tebreve	●	47	17	4	0	-	
10	**Chaplon** Earl Grey	Løs te	●	45	35	14	0	5	
11	**Coop** No. 66	Løs te	●	15	32	15	0	5	
Krydderte									
12	**Yogi** sweet chai øko	Tebreve	▼	88	0	2	0	0	Ja
Grøn te med frugt									
13	**Fredsted** Grøn the med kvæde	Løs te	▲	24	11	0	0	-	Ja
14	**Fredsted** Grøn te med kaktusblomst	Løs te	▲	25	32	0	0	-	
15	**Perchs** Grøn te med kvædestykker	Løs te	▲	35	28	0	0	-	
16	**Kusmi** Detox	Løs te	●	76	8	4	0	-	
17	**Lord Nelson** Grüner Tee, Zitrone	Tebreve	●	23	17	7	0	3	
18	**Pickwick** Grøn te med citron	Tebreve	●	40	9	8	0	1	
19	**Carstensens Tehandel** Grøn æble og kvæde te	Løs te	●	50	17	11	0	2	
20	**Søstrene Grenes** Grøn lemon/lime*	Vej selv	▼▼	12	32	8	2	4	
Grøn te									
21	**David Rio** Chai Tortoise grøn te	Tepulver m. sukker og creamer	▲	25**	19	0	0	-	
22	**Urtekram** Økologisk grøn te	Løs te	▲	60	22	0	0	-	Ja
23	**Lipton** Grøn te	Tebreve	●	50	24	5	0	2	
24	**Gemi Te** Japansk grøn te	Tebreve	▼▼	38	16	5	1	2	

*Søstrene Grenes oplyser, at de efter Tænks test har fjernet de to teer fra butikkerne.
**Der skal bruges 35 g pulver til en kop te. Prisen pr. kop er ca. 9 kr. – testens dyreste.

COPYRIGHT TÆNK / GRAFIK RASMUS BUHL

RANGORDNING

▲▲ **gives til teer, der er fuldstændig fri for pesticidrester. Da vi ikke kan vide, om der er brugt andre pesticider end de 450, vi har screenet for, får ingen denne bedømmelse.**

▲ **gives til teer, der ikke indeholder rester af de pesticider, vi har testet for.**

● **gives til teer, der indeholder pesticidrester i mængder, der ligger under grænseværdierne.**

▼ **gives til økologiske teer, der indeholder pesticider i mængder, der indikerer tilsigtet brug.**

▼▼ **gives til teer, der indeholder pesticidrester i mængder, der er ulovlige ifølge Bekendtgørelsen om pesticidrester i fødevarer.**

Teerne er først rangordnet efter den samlede bedømmelse og så efter antal pesticidrester. Hvis to eller flere produkter vurderes helt ens, står de i alfabetisk rækkefølge.

DEN DANSKE PESTICIDKONTROL

Te er ikke specielt i fokus, når det gælder pesticider. I den danske pesticidkontrol blev der i perioden 1999-2006 analyseret 29 prøver te, oplyser civilingeniør Gudrun Hilbert, Fødevarestyrelsen. I 17 af prøverne blev der ikke påvist rester af pesticider, mens der i 12 prøver var pesticidrester under grænseværdien.

FAKTA OM TESTEN

Vi har testet 24 forskellige teblandinger fra vidt forskellige producenter og forhandlere.
Laboratoriet har screenet tebladene for cirka 450 forskellige kendte pesticidrester og målt, hvor stor en del af de fundne pesticidrester, der bevæger sig fra tebladene og ud i teen.
Vi har brygget teen efter anvisningerne på emballagen, hvorefter vi har analyseret den færdige drik for pesticider. Denne analyse er kun foretaget på teer, der indeholdt mindst fire forskellige pesticidrester eller et mindre antal i større mængder.
Vi har også målt mængden af koffein i den færdige drik. Mængderne er forholdsvis forskellige, men generelt er der ikke forskel på sort og grøn te. Koffeinindholdet afhænger blandt andet af trækketiden – jo længere trækketid, jo mere koffein.
Pakken med Pickwick T-Kick Gold angiver, at koffeinindholdet er ekstra højt, og at der er cirka dobbelt så meget koffein i produktet i forhold til andre sorte teer. Det er ifølge vores test langt fra tilfældet. Teen ligger faktisk i den lave ende, sammenlignet med andre teer i testen.
Koffein-indholdet indgår ikke i den samlede bedømmelse, da man ikke entydigt kan udlægge højt eller lavt indhold som godt eller dårligt.

og mineraler, og te-elskere hævder blandt andet, at te kan være med til at forhindre visse kræftformer, styrke knoglerne og nedsætte kolesteroltallet.

På den baggrund er fundet af pesticidrester i rigtig mange teblandinger ikke særlig flatterende.

Kun i otte ud af 24 teblandinger, som Tænk har testet, fandt vi ingen pesticidrester. Hver tredje blanding indeholdt rester af mellem syv og 15 forskellige typer pesticider.

ULOVLIGE MÆNGDER

Tre af de teblandinger, som Tænk har testet, indeholder pesticidrester, der overskrider grænseværdierne i den danske Pesticidbekendtgørelse (der pr. 1. september 2008 er afløst af en på flere punkter noget skrappere EU-forordning).

I alle tre tilfælde kunne man også spore pesticidresterne i den færdige drik.

I andre tilfælde fandt laboratoriet kun pesticidresterne i tebladene, men ikke i selve teen efter at den var brygget.

De tre, der overskred grænserne og dermed havde ulovligt højt pesticidindhold, var: Japansk grøn te fra Gemi Te og to teblandinger fra Søstrene Grene, nemlig H.C. Andersen te og Grøn lemon/lime.

Pesticider er en fælles betegnelse for mange forskellige kemikalier, der bruges i konventionel dyrkning, og de kan udgøre en risiko for mennesker. Nogle pesticider påvirker nervesystemet, andre mistænkes for at forstyrre hormonbalancen eller for at fremkalde kræft.

En teblanding kan bestå af blade fra mange forskellige buske og desuden være tilsat smagsstoffer fremstillet af andre planter og frugter, som hver især kan være sprøjtet med pesticider. I store teproducerende lande som Kina, Indien, Indonesien og Sri Lanka kan det være svært at kontrollere, hvordan tedyrkerne behandler deres afgrøder, når de skal beskyttes mod ukrudt, sygdomme og skadedyr.

15 PESTICIDER I TE FRA COOP

Ifølge Fødevareinstituttet, der rådgiver om ernæring og fødevaresikkerhed, giver indholdet af pesticider ikke nødvendigvis sundhedsmæssige problemer for den enkelte tedrikker.

”Men når grænseværdien for det enkelte pesticid overskrides, så nedsættes det beskyttelsesniveau, vi har vedtaget i samfundet, under alle omstændigheder,” understreger sektionsleder Otto Meyer, Fødevareinstituttet.

Grænseværdien fastsættes for hvert enkelt pesticid. Vurderingen tager ikke højde for, at vi på én gang udsættes for flere pesticider, der alle kan have de samme negative effekter på kroppen. Forskerne ved endnu ikke ret meget om sundhedsrisici ved de såkaldte kombinationseffekter af pesticider.

I flere af de testede teer fandt laboratoriet mange forskellige rester af pesticider. En af de testede teer – No. 66 fra COOP – indeholdt rester efter ikke færre end 15 forskellige pesticider, hvilket er testens rekord. Informationsdirektør Jens Juul Nielsen, COOP, siger, at man ikke selv kontrollerer teblandingerne, men at leverandørerne afleverer rapporter om, hvad varen indeholder..

”Og vi fører faktisk fire varianter af økologisk te, der også er Fair Trade-mærkede, så der er valgmuligheder for tedrikkerne,” siger informationsdirektøren.

I en blanding af den berømte Kusmi-te – Kusmi Kashmir Chai, som importeres af Chokoladekompagniet – fandt vi rester efter 10 forskellige pesticider. Heller ikke her var grænseværdien for det enkelte pesticid dog overskredet.

Til det resultat siger marketingchef Johan Bache, Chokoladekompagniet:

”Det har vi ikke lige haft fokus på, men vi forventer da ikke, at de er sundhedsskadelige, og indholdet er jo heller ikke i nærheden af smertegrænsen.”

Men netop Chokoladekompagnet, som også kokken Claus Meyer er medejer af, forbindes vel af mange med sundhed og kvalitet …?

”Ja, og det er da også tankevækkende. Så det må vi lufte med Kusmi så snart som muligt.”

Også i den økologiske te Yogi Sweet Chai Øko, der importeres af Urtekram, fandt laboratoriet pesticidrester – dog kun to forskellige – og i meget små mængder. Da teen er et sammensat produkt, som indeholder både anis, fennikel, lakridsrod, kardemomme, sort peber, kanel, ingefær og nellike, er det tilladt at tilsætte op til fem procent ikke-økologiske ingredienser.

Hos Sofie's Forældre sidder gæsterne i bløde plysmøbler og drikker te af blomstrede kopper. Salonen dufter af Darjeeling, ammete, hvid te og lakridsrod, men tebreve går man forgæves efter.

Af **Erik Valeur** / Foto **Kåre Viemose**

60 slags te med kager til

Hos Sofie's Forældre kan gæsterne smage fine og berømte teer som Darjeeling, Manjolai Pekoe, China Pai Mu Tan og Lapsong Souchong; den sidste har fået kælenavne som 'Farfars Cigarværelse' og 'Hirtshals Havn' på grund af sin tjærede duft.

Ikke færre end ni barnevogne holder i smøgen bag tesalonen *Hos Sofie's Forældre*, men det er ingenting – slet ikke, fastslår Sofies far, Ebbe Ottzen:

"På en rigtig god dag har jeg talt 35 vogne, og så kan der altså godt være lidt trængsel!"

Egentlig var han betjent på Det Kongelige Danske Musikkonservatorium i København, mens hans kone arbejdede som receptionschef på Hotel Opera, men så fødte de Sofie og flyttede til Århus for at 'geare lidt ned'. En dag, da de slentrede ned ad Frederiksgade med barnevognen, så de et ramponeret, tomt butikslokale, og drømmen om at åbne deres eget hus med byens bedste kaffe og te var født.

De slog dørene op i marts 2007. Den første dag kom der tre gæster, men Sofies forældre sank spyttet og fortsatte, og siden er det gået fremad. Langsomt, men sikkert.

"Vi var jo bare nogle rene amatører, men vi er da ved at lære det," siger Ebbe Ottzen og serverer to kopper dampende Rooibush æble/citron-te i en fin, lille blomstret porcelænskande, der er omhyggeligt forvarmet og sat til at trække i lige nøjagtigt det antal minutter, som netop denne tesort kræver. Drikken er forbløffende delikat for en gæst, der normalt dypper et fortravlet Medovatebrev i spilkogende vand og hælder et gavmildt skvæt skummetmælk oveni.

Ebbe Ottzen ser helt dårlig ud ved den beskrivelse:

"Uha," siger han og skærer ansigt. "Det lyder ligesom med Storebæltskaffen i gamle dage …"

Der står *Sofie's far* i et gyldent messingemblem på hans sorte vest. Han er 34 år, hans kone Ninna er 40, og Sofie, der har givet stedet navn, hænger stolt i glas og ramme over disken og er netop fyldt tre. På en særlig 'dufthylde' under billedet af Sofie står der glas på glas med eksotiske teblandinger, 60 i alt. Ebbe åbner ivrigt et udvalg af de små glas og snuser velbehageligt til dem:

"Her kan kunderne selv lugte til blandingerne og vælge den te, de gerne vil prøve. Når de så har fået den serveret – og måske finder én, de er begejstrede for – kan de gå op til disken og købe blandingen med hjem."

TIL TE HOS BEDSTEMOR

Ebbe åbner et glas med Ayurveda-te, som han siger giver styrke. På nogle af de øvrige etiketter finder man fine og berømte tenavne som Darjeeling, Manjolai Pekoe og Lapsong Souchong, der efter sigende var en af mesterdetektiven Sherlock Holmes yndlingsdrikke.

"Før vi åbnede, tog vi rundt på byens caféer og lavede en liste over alt det, vi syntes manglede – og som man burde gøre bedre over for kunderne. Mange steder

DET FØRSTE TEBLAD

Legenden fortæller, at den kinesiske kejser Shen Nung for knap 5000 år siden sad og hvilede sig i skyggen under et træ, da et par teblade hvirvlede ned i hans kop med kogt vand og tilføjede den en aroma, som kejseren øjeblikkelig faldt for. Teen var opfundet!
I begyndelsen af 1600-tallet kom teen til Europa og blev i det 17. århundrede særdeles populær i England, hvorefter den engelske regering lagde velvoksne skatter på den populære drik. I mange af de engelske kolonier voksede utilfredsheden med den grove beskatning, og således var det på sin vis teen, der udløste den amerikanske uafhængighedskrig, da vrede Boston-borgere en mørk nat i december 1773 smed store mængder te fra engelske handelsskibe i havnen. Episoden blev verdensberømt som The Boston Tea Party.

”Mange steder kunne man godt få en kop te – men det var altid Liptons eller Pickwicks i tebreve. Der må da være et marked for te-elskere, tænkte vi.”

Ebbe Ottzen, ejer af Hos Sofie’s Forældre

kunne man godt få en kop te – men det var altid Liptons eller Pickwicks i tebreve. Der må da være et marked for te-elskere, tænkte vi.”

Her er også blandinger med fersken/grape, lakridsrod/tranebær, jordbær/kiwi og rabarber/vanille, der er urtete i en særlig amme-blanding, økologisk Jasmin og Ceylon og endda en blanding af den sjældne hvide te, China Pai Mu Tan, som tiltrækker særlige kendere.

”Da vi åbnede, satsede vi på mødregrupper og dernæst på ældre mennesker over 50. Så det var vigtigt at gøre stedet hyggeligt og hjemligt – lidt ligesom da du var barn hos dine bedsteforældre, og du fik kaffe eller te og kage i gamle stel og med fine sukkerskåle. Gerne med lidt engelsk stemning.”

Ebbe Ottzen er stolt, det mærker man tydeligt, og selve salonen, vi sidder i, er da også så langt fra hi-tech stål og krom, som det kan lade sig gøre med hans og Ninnas gode vilje. Gæsterne sidder mageligt i særdeles velpolstrede røde og grønne plysstole, der er blomstrede duge på bordene og tunge røde gardiner foran vinduerne ud til Frederiksgade.

De fleste af de blomstrede tekander, der bæres ud i ’stuen’, får følgeskab af velvoksne kagestykker af alle mulige slags, og det skyldes en anden iagttagelse, som Ebbe og Ninna noterede på deres ’mangleliste’:

”De fleste steder havde man kun et udvalg på 3-4 forskellige kager, så vi ville gerne tilbyde meget mere. Vi skifter hele tiden ud, så der er nye tilbud til stamkunderne.”

Og kundernes tænder ser ud til at løbe i vand ved synet af alt fra chokolade-karameltærte og skovbær-cheesecake til hollandsk æbletærte, sukkerfri kirsebærtærte og gulerodskage, flankeret af småkager, hindbærsnitter, scones og marengs suppleret af gode gammeldags leverpostej- og rullepølsemadder serveret på rugbrød, fordi Ebbe og Ninna opdagede, at en del gæster bare ville have en almindelig, god gammeldags frokost.

”Det er virkelig et dejligt sted, I har,” siger en af de mandlige gæster, der er lidt i undertal, og bærer en baby på armen ud til barnevognsparken.

Ebbe smiler og nikker og siger: ”Vi kan jo mærke det … at te-moden virkelig er ved at komme tilbage, efter at kaffen har haft sine gyldne årtier.”

Han åbner resolut et glas Lapsong Souschong, rækker det frem og smiler drillende, for det er en teblanding, hvis duft mest af alt minder om tjæret tovværk.

”Vores kunder kalder den for ’Hirtshals Havn’ eller ’Farfars Cigarværelse’,” siger han. ”Men vi har nogle stamgæster, der er utrolig glade for den.” ■

Af **Karen Agerbæk Jørgensen** / Testansvarlig **Sven Bjørnson** / Research **Mariane Andersen**

USTABILE KOPIER

Kopiblæk er ofte billigere, men aldrig bedre end det originale printerblæk. Kvaliteten af kopierne svinger, til gengæld koster print ned til det halve.

Når printeren løber tør for blæk, er der flere muligheder for at gøre den skriveklar igen. Et sæt originale patroner koster nemt det samme som en ny printer, og derfor er det fristende at forsøge sig med billigere kopiblæk.

Men der er grund til at se sig for, hvis prisen på kopiblækket frister. Kvaliteten bliver nemlig aldrig lige så god som det originale blæk, viser Tænks test af tre originale og ni kopipatroner.

De testede kopier svinger meget i kvalitet. Kun ét mærke kopiblæk får tilnærmelsesvis lige så gode karakterer som originalen, nemlig en kopipatron til HP Photosmart C6280, som sælges i netbutikken kompat.dk. Patronen printer med næsten samme holdbarhed og kvalitet som originalen.

De andre testede kopipatroner klarer sig langt fra lige så godt som de originale. Det gælder både kvalitet af printet, holdbarhed og alsidighed. Enkelte af de testede patroner er direkte dårlige, fordi printeren slet ikke vil acceptere kopipatronen.

Står valget mellem original eller kopi, må du overveje, hvad du har brug for. Vil du udskrive detaljerede diagrammer og fotos af høj kvalitet, er det originale blæk som oftest det bedste valg. Men mangler du en blækpatron til daglig brug, som bare skal printe e-mails og skolestile, kan kopiblækket være et fristende alternativ. Ofte printer kopiblækket nemlig til halv pris af det originale blæk.

Specielt hvis du kan bruge testens bedste kopi, nemlig kopipatronen til HP-printeren, er der penge at spare.

En sort/hvid udskrift koster 20 øre med kopipatronen fra kompat.dk, hvorimod prisen er 76 øre for originalpatronen. For en A4 sides fotoprint koster udskriften i farver seks kroner, eller tæt på halv pris af print med originalpatronen.

Men hold øje med prisen, så du ikke risikerer at købe dyrt og dårligt blæk. I et enkelt tilfælde – Epsonkopien fra MCS-Data – koster en sort/hvid udskrift mere med kopien end med originalpatronen.

▲▲ MEGET GOD ▲ GOD ● MIDDEL ▼ UNDER MIDDEL ▼▼ DÅRLIG

MÆRKE	Samlet bedømmelse	Samlet bedømmelse, %	Sort/hvid patron, fundet til kr.	Farvepatron, fundet til kr.	Udskriftskvalitet, samlet bedømmelse	Udskriftskvalitet, tekst	Udskriftskvalitet, foto	Holdbarhed	Brugervenlighed	Problemer og uregelmæssigheder	Pris pr. side, sort-hvid, kr.	Pris pr. A4-side foto, kr.
Til Canon Pixma MP520												
Canon - originalblæk	▲	79	100	129	▲	▲	▲	▲▲	▲▲	▲▲	0,24	10,68
Armor	●	58	65	65	▲	▲	▲	▲	▼	▲	0,15	3,30
MCS-Data	▼	20	39	39	●	●	●	▲	●	▼	0,10	*
Til Epson Stylus DX8400												
Epson - originalblæk	▲	75	81	75	▲	●	▲	▲▲	▲▲	▲▲	0,53	15,30
G&G	●	57	54	54	●	●	●	▲	●	▲	0,32	13,55
Inkclub	●	40	55	55	●	●	●	▲	●	●	0,35	14,20
MCS-Data	▼	20	49	49	●	●	●	▲	●	▼	0,66	9,74
Armor	▼▼	0	66	66	-	-	-	-	-	▼▼	**	**
Til HP Photosmart C6280												
HP - originalblæk	▲	67	81	79	▲	●	▲	▲	▲	▲▲	0,76	11,74
Kompat.dk	▲	63	44	44/38 ***	●	●	▲	▲	▲	▲	0,20	6,01
Inkclub	●	58	59	59	●	●	▲	▲	▲	▲	0,24	6,21
Armor	▼	20	49	49	●	●	▲	▲	▲	▼	0,33	7,71

COPYRIGHT TÆNK

* Under testen af blækforbrug ved farveprint blev kopierne grønne, og testen lod sig derfor ikke gennemføre.
** Ingen test af blækforbrug lod sig gennemføre, fordi det ikke var muligt at printe.
*** 44 kroner for sort og gul, 38 kroner for azurblå og matrød.

GARANTIEN FORSVINDER

Kopiblækket er en kopivare, som er fremstillet til at passe til den pågældende printer. Originalblæk derimod er udviklet sammen med printeren. Derfor er producenterne af kopiblæk altid et skridt bagud, og derfor kan det ikke lade sig gøre at producere kopiblæk, der er bedre end det originale blæk.

Vælger du at sætte en kopipatron i din printer, skal du være opmærksom på, at garantien på printeren kan bortfalde, hvis producenten kan spore brug af kopiblæk. Sådan lyder det både fra HP og Canon.

"Vi kan kun garantere for, hvad det originale blæk indeholder. Det er udviklet sammen med printeren til at passe 100 procent sammen. Jeg vil derfor ikke anbefale nogen at bruge kopiblæk, for man ved ikke, hvad man får, og dermed ikke hvad det gør ved printeren," siger produktchef hos Canon, Thomas Kronbo. Han vil dog ikke oplyse, hvordan Canon kan spore, at der er brugt uoriginalt blæk.

Kopipatronerne sælges oftest på nettet. Derfor skal der lægges fragt til prisen, så det kan ofte bedst betale sig at købe flere patroner af gangen. I så fald er det en god ide at se, om printeren overhovedet fungerer med kopipatronen, inden du køber stort ind. De fleste kopipatron-sælgere tilbyder dog en ny patron eller penge tilbage, hvis printeren ikke godkender patronen, eller simpelthen ikke vil udskrive.

INGEN BEDST I TEST

I testen fungerede originalpatronerne upåklageligt. Derimod havde vi mange problemer med kopierne. Ofte havde printeren svært ved at genkende patronerne, og med nogle patroner måtte dyserne renses mange gange, før vi kunne udskrive. I enkelte tilfælde var det også nødvendigt at justere lidt på patronerne, før printeren virkede igen.

På alle de patroner, vi har testet, sidder der en lille chip. På nogle kopipatroner skal man selv skifte chippen, og det kan være besværligt. Til en enkelt af patronerne følger der et 'tilpasningssæt' med chip med, hvori kopipatronerne sættes fast, og dermed godkendes af printeren.

Vi udråber ingen vindere, da testen kun er et øjebliksbillede af de kopipatroner, der findes på markedet. Kopiproducenterne køber blæk, hvor det er billigst, for at kunne sælge patronerne til lavest mulige pris. Vi har derfor ingen garanti for, at to tilsyneladende ens kopipatroner indeholder blæk fremstillet efter nøjagtig ens formular. Da kvaliteten således kan svinge meget, kan vi ikke tildele nogen patroner vurderingen bedst i test.

FAKTA OM TESTEN

Vi har testet ni kopiblækpatroner og tre originalprodukter på et laboratorium. Alle patroner af en type er testet på den samme type printer, dvs. at Canon originalpatron og Canon-kopipatronen er alle testet på printeren Canon MP520.

Udskriftskvalitet: Vi har vurderet kvaliteten af udskrift af brev, farvediagrammer og farvefotos. Testen er udført på papir anbefalet af printerproducenterne.

Holdbarhed: Vi har set på, om udskrifterne kan modstå fugt samt i hvor høj grad, udskrifterne forringes af sollys og kunstigt lys.

Brugervenlighed: Vi har vurderet, hvor let patronen er at tage ud af emballagen og sætte i printeren.

Problemer og uregelmæssigheder: Ved alvorlige problemer, som helt eller delvis gjorde det umuligt at bruge blækket, blev den laveste ende af karakterskalaen taget i brug.

Pris pr. side er bedømt på nøjagtige målinger af blækforbrug. Alle patronerne er vejet før og efter testen. Vi har printet sort-hvide ark og farvefotos, indtil udskriftskvaliteten ikke længere var acceptabel på grund af mangel på blæk, eller til printeren ikke længere fungerede, som den skal. Vi har talt siderne og beregnet blækforbruget pr. udskrevet side.

Resultaterne vægtes således: Udskriftskvalitet: 50%, holdbarhed 20%, brugervenlighed 15%, problemer og uregelmæssigheder 10% og tørretid 5%.

Testen er udført i samarbejde med andre forbrugerblade i International Consumer Research and Testing, ICRT.

NÅR PATRONEN LØBER TØR

Tomme patroner kan ikke altid ende i skraldespanden. Alt efter størrelse og indhold kan patronen være farligt affald, der ikke må brændes som almindeligt affald. Kontakt din kommune og hør, hvor man afleverer farligt affald der, hvor du bor.

Billige printere bruger ofte meget dyrt blæk. Nogle gange er det billigere at købe en helt ny printer med medfølgende blækpatroner og smide den gamle printer ud end at købe et nyt sæt patroner. Derfor vokser bjergene af elektronisk skrot, som belaster miljøet unødvendigt. En lidt dyrere printer, der bruger billigere patroner, kan være billigst i længden.

Af **Karen Agerbæk Jørgensen /** Testansvarlig **Sven Bjørnson /** Research **Mariane Andersen og Julie Strandesen**

Sæt mørkekammeret på skrivebordet

De små fotoprintere fremkalder feriebillederne hurtigt og nemt, men langt fra billigt.

Sig appelsin! Tag billedet, sæt kameraet til fotoprinteren og tryk 'print'. Et øjeblik efter får du billedet i hånden, på fotopapir og i samme størrelse, som hvis det var fremkaldt hos fotohandleren. De små fotoprintere fylder ikke meget på skrivebordet, og de fremkalder billederne fra digitalkameraet uden ventetid.

Tænk har testet otte fotoprintere, som alle printer billeder på fotopapir i størrelsen 10x15 cm.

Fordelen ved fotoprinterne er, at de kan udskrive fotos uafhængigt af computeren. Du skal blot tilslutte kamera eller hukommelseskort til printeren. Men de små printere kan kun printe billeder i normal fotostørrelse.

"Fotoprintere er for dem, som vil have billeder med det samme og slippe for at vente på fremkaldelsen. Også selv om prisen er tre gange dyrere end en fremkaldelse hos fotohandleren eller på nettet. Og kvaliteten er helt fin. For de dyre er billedkvaliteten lige så god som fotos fremkaldt på et laboratorium," lyder det fra Morten Skeldal, testredaktør på computermagasinet 'Komputer for alle'.

Langt de fleste mærker i denne test printer billeder i god kvalitet, og de bedste kan måle sig med billeder fra fotohandleren.

Tre skiller sig dog ud. Det drejer sig om de to printere fra Sony, der udskriver hurtigt i god kvalitet. Sony printer dog testens dyreste fotos med en pris på over tre kroner for et foto i postkort-størrelse. Desuden kan Sonys fotoprintere ikke bruges med Mac-computere. Fotoprinteren HP A320 er en solid og billig printer. Den koster under 500 kroner og klarer alle udskriftsopgaver godt og hurtigt. Den er samtidig billigere i brug end Sonys fotoprintere. Vær dog opmærksom på, at denne HP-printer ikke kan udskrive direkte fra et hukommelseskort. Derfor skal printeren enten tilsluttes computeren eller forbindes til kameraet med et kabel.

Prisen er altid værd at overveje. Nogle af de testede modeller er nemlig så dyre, at det lige så godt kan betale sig at købe en almindelig blækprinter, der ud over fotos i samme kvalitet også printer tekst i A4-format. Det kan fotoprinterne nemlig ikke. ■

FAKTA OM TESTEN

Laboratoriet har testet otte fotoprintere for udskrift af fotos i størrelsen 10x15 cm. Fotoprintere af denne type benytter enten normal blækteknologi eller den såkaldte farvesublimering, der bruger varme til at overføre de enkelte farver fra et farvebånd til fotopapiret. Til disse printere købes fotopapir og farvebånd i en fælles pakke.

Sony-printerne kan kun benyttes med Windows 2000, XP og Vista, mens de andre printere også kan bruges med Mac.

Printfunktion er en samlet bedømmelse af kvaliteten på udskrift af foto samt tidsforbrug. For at se hvordan printerne klarer de rigtig fine detaljeopgaver, har vi også udskrevet et diagram i farver med billeder, forskellige farvefelter og figurer med meget høj opløsning. Vi har også set på, hvor godt fotografierne modstår vanddråber.

Desuden har vi vurderet brugervenlighed, alsidighed, miljø (strømforbrug og støj) og blæk- og papiromkostninger.

Den samlede bedømmelse vægtes således: Printfunktion 65%, brugervenlighed 20%, ekstrafunktioner 10% og miljø 5%. Blæk- og papiromkostninger indgår ikke i den samlede bedømmelse.

Testen er udført i samarbejde med andre forbrugerblade i International Consumer Research & Testing, ICRT.

Sony PictureStation DPP-FP75
Printer gode billeder og er let at bruge, men kan ikke printe på batteri. Printeren har heller ikke så mange finesser som andre, når det gælder udskrift direkte fra hukommelseskort. Strømforbruget er acceptabelt, men printeren støjer ret meget. Et foto koster over tre kroner.

Sony PictureStation DPP-FP95
Printeren har lidt flere finesser end FP75-modellen. Blandt andet kan den udskrive testens hurtigste fotos på 43 sekunder. Skærmen er større, og på denne kan man zoome ind og ud. Også med denne printer koster et foto over tre kroner.

HP A320
En enkel og billig fotoprinter, som klarer alle udskriftsopgaver godt, hurtigt og brugervenligt. En mindre ulempe er, at man skal bruge et kabel eller omkring en computer. Strømforbrug og støjniveau er vurderet blandt de bedste i denne test. Fotos koster under tre kroner stykket.

Canon Pixma MX850
Vi har også opdateret Tænks store test af multifunktionsprintere på nettet. Denne Canon passer perfekt til det lille hjemmekontor, da den både printer, skanner og faxer. Maskinen arbejder hurtigt, og som den eneste printer i testen bedømmes printfunktionen som meget god. Kvaliteten er helt i top ved både tekst, farvediagrammer og fotos. Printeren fylder en kvart kvadratmeter på skrivebordet.
Se alle resultater for 52 blæk-, laser- og multifunktionsprintere på www.taenk.dk

MODEL	Samlet bedømmelse	Samlet bedømmelse, %	Fundet til, kr.	Printfunktion	Brugervenlighed	Ekstra funktioner	Miljø	Blæk- og papiromkostninger pr. billede (10x15 cm), kr.
Sony PictureStation DPP-FP95 TÆNK BEDST I TEST	▲	70	1.337	▲	▲	●	●	3,33
Sony PictureStation DPP-FP75 TÆNK BEDST I TEST	▲	69	1.184	▲	▲	●	●	3,33
HP A320 TÆNK BEDST I TEST	▲	68	447	▲	▲	●	▲	2,74
HP A526	▲	67	582	▲	▲	●	▼	2,74
HP Photosmart A826	▲	67	1.331	▲	▲	▲	▼	2,74
Canon ES2	▲	65	1.199	▲	▲	▲	▲	2,5
Canon Selphy ES20	▲	64	1.061	▲	▲	●	▲	2,5
Canon Selphy CP740	●	58	515	●	▲	●	▲	2,5

▲▲ MEGET GOD ▲ GOD ● MIDDEL ▼ UNDER MIDDEL ▼▼ DÅRLIG

COPYRIGHT TÆNK / GRAFIK RASMUS BUHL

Af **Marianne Søndergaard /** Testansvarlig **Gitte Sørensen /** Research **Mariane Andersen**

MORGENSTUND HAR SUKKER I MUND

Morgenmad til børn er spækket med sukker. Flere produkter indeholder mere sukker end kiks og kager. Den søde start på dagen øger risikoen for livsstilssygdomme.

Pakkerne fortæller om puffede ris, sprøde hvedekerner og ristede majsflager. Skønne kulhydrater, der kan sikre ungerne en fiberrig start på dagen. Men morgenmaden består i høj grad af sukker og tomme kalorier.

Tænk har sammen med en række internationale forbrugerblade testet morgenmadsprodukter, der henvender sig til børn. Det gør de via tegninger, spil og små vedlagte gaver. Testen viser, at otte ud af ti produkter indeholder så meget sukker, at de får Fødevarestyrelsens Spis Mindst-mærke. Det vil altså sige mad, som man skal være varsom med at spise.

Syv af de testede produkter består af cirka en tredjedel sukker. Mini Fras fra Quaker er det eneste produkt, der får et Spis Mest-mærke med et indhold på ni gram sukker pr. 100 gram.

Kellogg's Rice Krispies ligger også i den lave ende i forhold til sukkerindhold, men rispuderne indeholder så få kostfibre, at de alligevel får et Spis Mindst-mærke.

Kun to af produkterne lever op til Fødevarestyrelsens anbefaling om morgencerealiers indhold af sukker. Vær derfor opmærksom og tjek selv børnenes yndlingsmorgenmad i supermarkedet. En fornuftig tommelfingerregel siger, at sukkerindholdet skal være mindre end 10 gram sukker pr. 100 gram. Flere af de testede morgenmadsprodukter når op på 36 gram sukker pr. 100 gram.

På deklarationen kan sukker være omtalt som enten sukker eller sukkerarter. >

1

2

3

4

5

	MORGENMADSPRODUKT	Samlet bedømmelse	Vægt	Pris pr. 100 g, kr.	Energiindhold, kJ/100 g	Total fedtindhold	Mættet fedt	Total sukkerindhold, g pr. 100 g	Total sukkerindhold	Natriumindhold	Kostfibre
1	**Quaker** Mini Fras		300	9	1583			9			
2	**Kellogg's** Rice Krispies		375	7	1606			9			
3	**Aldi/Golden** Bridge Choko Rice		750	3	1642			16			
4	**Coop** Honey Bees		500	4	1609			32			
5	**Kellogg's** Coco Pops Rocks		350	8	1683			32			
6	**Honey Monster Foods** Guldkorn		500	6	1588			33			
7	**Kellogg's** Coco Pops crunchers		375	7	1585			35			
8	**Nestlé** Nesquik		375	7	1594			36			
9	**Kellogg's** Frosties		500	6	1607			36			
10	**Kellogg's** Coco Pops		375	7	1607			36			

Produkterne er opstillet efter samlet bedømmelse og derefter totalt sukkerindhold.

COPYRIGHT TÆNK

Undersøgelser viser, at danske børn i snit spiser 46 gram morgenmadsprodukter i en portion. For de mest sukkerholdige svarer det til 17 gram sukker – eller nogenlunde til sukkerindholdet i denne portion slik.

6

7

8

9

10

Spis mest
fra denne fødevarekategori til daglig

Spis mindre
fra denne fødevarekategori til daglig

Spis kun lidt
fra denne fødevarekategori til daglig

FAKTA OM TESTEN

Vi har testet ti forskellige morgenmadsprodukter, som alle markedsføres ved hjælp af tegneseriefigurer, konkurrencer eller gaver til børn. Laboratoriet har testet produkterne for indholdet af protein, fedt og fedtsyrer, kulhydrater, sukker, natrium og kostfibre. Indholdet stemte i alle tilfælde overens med varedeklarationerne. Vi har vurderet produkternes indhold af fedt, mættet fedt, sukker, natrium (salt) og kostfibre i forhold til kriterierne for Fødevarestyrelsens Spis-mærke. Den samlede bedømmelse af et produkt kan ikke blive bedre end den laveste enkelte karakter.

FOTO HIGHLIGHT / GRAFIK RASMUS BUHL

PRODUCENTENS SMÅ PORTIONER

På pakkerne angiver producenterne, at en portion morgenmad svarer til 30 gram. Det svarer til et sukkerindhold på 10 gram pr. portion. Men langt de fleste børn spiser mere, og de reelle portioner er langt større. Ifølge Danmarks Fødevareforsknings undersøgelse af danskernes kostvaner spiser børn i 4-14 års alderen i gennemsnit 46 gram, når de spiser sukkersødede morgenmadsprodukter. En undersøgelse fra Ernæringsrådet blandt 30 skolebørn i 7. klasse viste portioner, der i gennemsnit vejede helt op til 72 gram.

Spiser et barn en realistisk portion på 50 gram Coco Pops eller Nesquik, indtager det altså 18 gram sukker allerede i dagens første måltid – og dermed cirka halvdelen af det daglige sukkerbehov.

Børnehavebørn bør kun få 30-40 gram tilsat sukker dagligt, men kostundersøgelser viser, at de spiser 54 gram. Skolebørn må få mere sukker, 45-50 gram dagligt.

USTABILT BLODSUKKER

Ifølge kostforsker Sisse Fagt fra Fødevareinstituttet på Danmarks Teknologiske Universitet må det være op til forældrene

GRÆNSER FOR INDHOLD AF NÆRINGSSTOFFER I MORGENMADSPRODUKTER

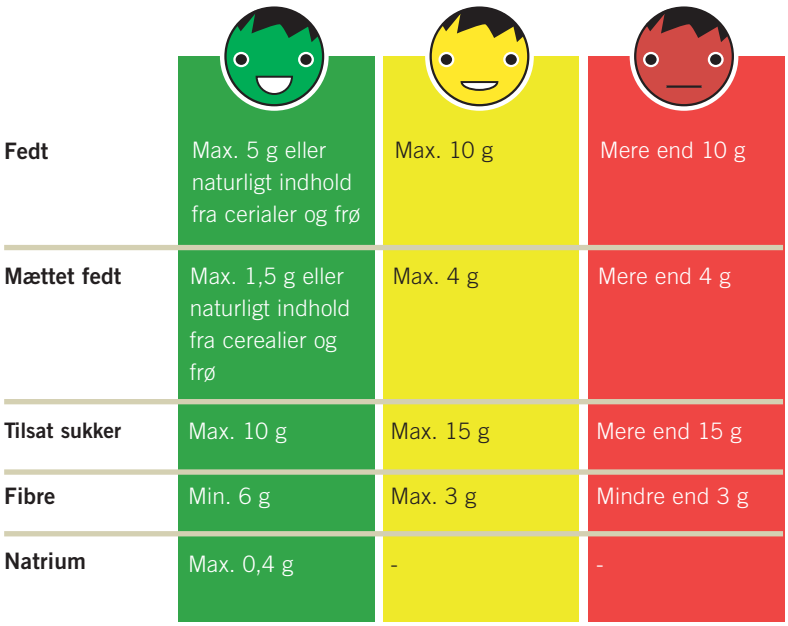

Fedt	Max. 5 g eller naturligt indhold fra cerialer og frø	Max. 10 g	Mere end 10 g
Mættet fedt	Max. 1,5 g eller naturligt indhold fra cerealier og frø	Max. 4 g	Mere end 4 g
Tilsat sukker	Max. 10 g	Max. 15 g	Mere end 15 g
Fibre	Min. 6 g	Max. 3 g	Mindre end 3 g
Natrium	Max. 0,4 g	-	-

Gult lys for usunde reklamer

Fødevareindustrien har droppet reklamer for usund mad i medier rettet mod børn. Sådan da. Tænk fandt uden problemer en meget børnevenlig madreklame på nettet.

Af **Marianne Søndergaard**

Usund kost giver flere sygedage. Og reklamer for fed og sød børnemad påvirker ungerne, så vi voksne lægger flere usunde varer i indkøbskurven.

For at påtage sig en del af ansvaret for at give børn sunde kostvaner er Fødevareindustrien gået med til et stop for reklamer for fødevarer med højt indhold af sukker, fedt og salt, som er rettet mod børn under 13 år. Det vil sige i tv's reklameblokke op til eller lige efter børneprogrammerne, i blade, på internettet eller andre medier med børn som målgruppe. Reklamestoppet gælder også for morgenmadsprodukter, hvor sukkerindholdet overstiger 15 gram sukker pr. 100 gram.

Forbrugerrådet ser positivt på branchens frivillige aftale, men fødevarepolitisk medarbejder Camilla Udsen mener ikke, at aftalen er god nok:

"Aldersgrænsen er for lav, den burde være sat til 16 eller 18 år. Et barn på 13 år er stadig meget let påvirkelig over for reklamer – også for reklamer, der henvender sig til ældre børn," siger hun.

I Fødevareindustrien under Dansk Industri forklarer chefkonsulent Astrid Bork Andersen, at netop aldersgrænsen førte til diskussion, da aftalen blev formuleret.

"Vi mener, at der skal være en minimumsgrænse. Vi blev enige om, at det er fornuftigt at sætte grænsen ved 13 år, fordi der her er tale om mindre børn, der er sårbare. Men børn skal også kunne forholde sig til reklamer, og det forventer vi, at de kan, når de er omkring 13 år. Men der er jo ikke nogen egentlig grænse for, hvornår man er et barn," siger hun.

BØRNEREKLAMER I VOKSEN-TV

I Forbrugerrådet mener Camilla Udsen, at definitionen af medier til børn er for løs. Forbuddet mod fødevarereklamer gælder kun i særlige børnemedier, og for eksempel ikke i tv-udsendelser til voksne sendt om dagen og tidligt om aftenen.

"Det er ekstremt mange børn, der ser tv om aftenen, og der må producenterne gerne reklamere for Nutella og Kinder Mælkesnitter. Og det sidste produkt henvender sig i hvert fald slet ikke til voksne."

at forvalte dagens sukkerrationer ud over måltiderne. De Nordiske Næringsstofanbefalinger fra 2004 siger, at morgenmåltidet kan udgøre 20-25 procent af dagens energiindtag.

”Hvis barnet maksimalt må få 40 gram sukker om dagen, må morgenmaden ikke indeholde mere end 10 gram sukker,” siger Sisse Fagt.

Ud over cerealier, som de testede, er især hvidt brød, chokoladepålæg og marmelade med til at gøre morgenmaden for sød. Sisse Fagt understreger, at sød morgenmad ikke alene kan forklare børns høje indtag af sukker. Men en for sød morgenmad giver formentlig et mere ustabilt blodsukker, end hvis børnene havde fået et morgenmåltid med grove kornprodukter uden sukker. En sød morgenmad er med til at vænne børnene til, at alt skal smage sødt. Og så bliver det for alvor svært at nedsætte sukkerforbruget.

”En for sød morgenmad er desuden med til sammen med de andre søde måltider at øge børnenes risiko for livsstilssygdomme som diabetes og hjertekarsygdomme,” siger kostforskeren.

Vil man børnenes sundhed det bedste, låser man de sødeste morgencerealier inde i skabet til hverdag. I stedet skal menuen stå på fuldkornsfoder som rugbrød og andet groft brød med mager ost, kød- eller frugtpålæg som for eksempel bananskiver.

”Hvis der skal være noget sødt i morgenmaden, skal det være i form af sød frugt, ikke tilsat sukker. Børn kan godt spise mere frugt til morgenmad,” siger Sisse Fagt, der også anbefaler havregryn eller grød.

”Det er simpelthen det bedste, man kan give. Rugbrød og havregryn er de vigtigste fuldkornskilder til vores mad, og man er begyndt at fokusere meget på fuldkorn i stedet for kostfibre.” ■

SIG GOD MORGENMAD

- Undgå sødet hvidt brød som krydderboller, bamseboller og theboller. Vælg groft brød eller rugbrød i stedet.
- Byt marmelade, chokoladesmørepålæg og pålægschokolade ud med mager ost, kødpålæg eller skiver af for eksempel banan eller jordbær. Server i det hele taget mere frugt til morgenmad.
- Havregryn er et af de ernæringsmæssigt bedste produkter, fordi det er et fuldkornsprodukt og ikke er tilsat sukker. Du må gerne tilsætte 1-2 teskefulde sukker for at få den søde smag. Alternativt kan du få sødme ved at bruge frisk eller tørret frugt som drys.
- Ymerdrys og musli, hvor der ikke er tilsat sukker, er også gode produkter.

Fødevaremedarbejderen så hellere en simpel løsning, hvor man helt fjernede reklamer for usunde varer fra sendefladen mellem kl. 6.00 og 21.00.

Fødevareindustrien erkender, at børn ser andet end børneudsendelser, men afviser forslaget:

”Det er familieprogrammer, som vi forventer, at børnene ser sammen med forældrene. Og i sidste ende er det jo forældrene, der opdrager børnene og bestemmer, hvad de skal spise,” siger Astrid Bork Andersen.

Ifølge chefkonsulenten er tv heller ikke det største problem i forhold til reklamer længere.

”Det er i højere grad via mobiltelefoner og på internettet, man som forældre har svært ved at kontrollere, hvilken påvirkning børnene bliver udsat for,” siger hun.

KELLOGG'S ULOVLIGT PÅ SPIL

Den frivillige aftale forbyder også reklamer for usunde fødevarer på hjemmesider eller dele af hjemmesider – for eksempel chatrooms eller computerspil.

Selv om producenterne siden januar ikke har måttet reklamere for usund mad til børn, lykkedes det Tænk at finde et spil fra Kellogg's Coco Pops, som tydeligt signalerede reklame. Så tydeligt, at der tilmed stod 'reklame' i højre side af hjemmesiden. I spillet skal barnet samle pakker med Coco Pops så hurtigt som muligt og passe på farlige forhindringer undervejs.

Da vi spurgte marketingdirektør i Kellogg's Steen Koch, hvordan det kunne være, at Kellogg's – trods kodekset – alligevel reklamerer for usund morgenmad, lød han meget overrasket:

”Det er noget gammelt materiale, som af en eller anden grund må være undsluppet vores fintmaskede net. Siden skulle have været fjernet 1. januar, hvor vi stoppede med markedsføring over for børn. Det vil vi straks rydde op i,” siger han og undskylder.

Kort efter var spillet væk. ■

Spillet lå på Kellogg's hjemmeside, indtil Tænk kontaktede marketingchefen. Nu er det væk.

La Meca. Lukket og forladt disco- og natklubkompleks ved den spanske Middelhavskyst.

Forbrug nu

Tænk har bedt 12 fotografer om at fortolke ordene 'forbrug nu'.

Dette billede er det sidste i serien.
Se de øvrige billeder på
www.taenk.dk/forbrugnu

FOTO HENRIK SAXGREN

Stemmer eller ej

Tænk har spurgt ti læsere, om de vil stemme, når Forbrugerrådets medlemmer vælger to nye repræsentanter til Rådet.

Af **Erik Valeur /** Illustration **Rasmus Buhl**

Malermester Frank Henriksen, Karup

"Jeg så et opslag om valget på nettet og meldte mig som stemmeberettiget. Det er for mig spørgsmålet om at have et lille gran af medindflydelse. Det, synes jeg personligt, er vigtigt, fordi Tænk er vigtigt, og Forbrugerrådet er vigtigt."

Hvad synes du er særligt interessante forbrugerområder?

"Forbrugerbeskyttelse … Nu er jeg selvstændig malermester og bliver dagligt kontaktet af folk, der vil krejle penge fra mig: printerfirmaer, annoncehajer, svindlere. Jeg synes selv, jeg er blevet meget god til at spotte dem, men det er ikke alle, der er det – og det skal altså stoppes!"

Folkeskolelærer Lise Bruzelius, Ringkøbing

"Jeg har godt set annoncen om valget i Tænk, men jeg har altså ikke sat mig vanvittigt ind i det. Jeg så den bare og tænkte, at jeg er vældig godt tilfreds med bladet, og jeg er netop glad for den dér u-politiskhed – at man går ind og vurderer og tester tingene uden egentlig at have andre motiver.

Nu bor jeg i Ringkøbing, og det føles måske også lidt langt væk. Hvis jeg boede i København eller Århus, kunne jeg måske selv have stillet op."

Men man kan jo så stemme hjemmefra?

"Ja, og jeg vil da nok også lige gå ind og kigge. Men altså, det føles lidt omstændeligt, det med at man først skal melde sig til. Det er lidt bøvlet. For meget arbejde gider man jo heller ikke, for så er det jo heller ikke vigtigere. Hvis jeg kunne gå direkte ind med mit medlemsnummer og efterlade min stemme med det samme, så kunne jeg måske godt finde på det."

Mejeritekniker Claus Strøm, Middelfart

"Jeg har simpelt hen ikke lagt mærke til, at der var valg, selv om jeg synes, jeg læser bladet grundigt … men det vil helt sikkert være interessant at stemme på nogle, der er kompetente."

Er der nogen særlige områder, du i så fald ville lægge vægt på?

"Bæredygtighed er jo vigtigt. Vi lever jo ikke bare her og nu. Men det er også vigtigt med test af produkters kvalitet. Om det så er vaskemaskiner eller skinkesalat … plus alle de kringlede ting omkring forbrugernes rettigheder."

Skoleleder Mogens Michelsen, Feldballe

"Jeg så en omtale af valget i Tænk, og min begrundelse for at stemme er – hvis jeg skal sige det på godt jysk – at det er virkelig godt, det Tænk og Forbrugerrådet udretter. Samtidig vil jeg godt have indflydelse på det, der foregår, når det nu er et godt arbejde, så det er ikke, fordi jeg er utilfreds."

Er der nogen områder, du synes er særlig vigtige?

"Konceptet med blad og net er godt, og jeg har brugt det meget i energi-sammenhæng – med de undersøgelser, der er lavet på energiområdet. Det samme gælder alt det digitale, der vælter ind over os … den nye elektronik. Vi mænd, vi tjekker det jo, og nogen vil måske synes, det er lidt overdrevet, men vi har lige fået nyt køleskab her i huset, og så går jeg altså ind og kigger i testene. Vi bliver bombarderet med reklamer, og så er det rart at have noget, jeg betragter som et stort opslagsværk – endda med neutral bedømmelse."

Pædagog Mette Schievelbein, Vejle

"Jeg har ikke bemærket noget i bladet om valget, men det er nok heller ikke dét, jeg går efter. Jeg bruger Tænk til at se hvilke produkter, det er mest fornuftigt at købe. Hvilken shampoo er bedst i forhold til miljøet og den slags. Jeg har lige været ude og købe autostol – en Cybex Solution X – og det gjorde jeg selvfølgelig med Tænks test i hånden."

Måske er der nogen områder, der kunne styrkes gennem repræsentanter i Rådet – som interesserer dig?

"Ja, men jeg kan ikke rigtig se, det er flere eksperter, man har brug for … Jo, man kunne måske byde ind med noget – jeg kan bare ikke rigtig finde ud af, om jeg selv kunne komme med noget. Og man kan vel stadig bare maile ind, hvis man har en idé eller et problem, så det gør ikke den store forskel."

I november er der valg til Forbrugerrådets øverste organ, Rådet. Tænks læsere kan vælge to repræsentanter til Rådet og få indflydelse på, hvilke emner der skal stå øverst på den danske forbruger-dagsorden fremover.
Du melder dig som stemmeberettiget på telefon 77417740 eller på www.taenk.dk/minside
Valget foregår i perioden 7.-18. november. Se alle kandidater på www.taenk.dk

Pensioneret økonomichef Steen Nielsen, Greve
"Jeg læste om valget i bladet og vil gerne være med til at bestemme, hvem der skal vælges – og se nogle forskellige mennesker, jeg kan stemme på."
Hvad interesserer dig specielt på forbrugerområdet?
"Generelt følger jeg med i alle de test, der er, for mange af de ting, der testes, går man jo selv og bruger i dagligdagen og i husholdningen. Jeg vil også gerne være sikker på, at det er fornuftige mennesker, der vælges ind – og ikke venstresocialistiske personer, der drejer tingene i en retning, jeg ikke bryder mig om. Det gælder for eksempel miljøet … selvfølgelig skal der tages hånd om det, men det skal altså heller ikke blive for ekstremt."

Direktør Per Hjortshøj, Virum
"Jeg så godt, man kunne stemme, men forholdt mig ikke yderligere til det. Altså, jeg vil sige, jeg har fravalgt det. Man må jo foretage nogle prioriteringer, og det ville jeg ikke bruge kræfter på. Det forekom mig lidt omfangsrigt. Og når jeg ikke vil bruge kræfter på at sætte mig ind i det, kan jeg jo heller ikke afgive min stemme."
Du savner ikke repræsentanter i Rådet?
"Jeg er glad for Tænk og dét, som Tænk tager fat i – men det politiske bagland … Nej, jeg gider ikke interessere mig for det. Og helt ærligt, så har jeg ikke helt styr på, hvad Rådet går og laver."

Fysioterapeut Merete Dalby, Mejrup
"Jeg har set det om valget til Rådet i både bladet og på nettet, og det, jeg umiddelbart tænkte, var: Nå, for søren, det må jeg nok sige – jøsses, Forbrugerrådet er jo en stor instans – kan jeg virkelig få indflydelse dér? Jeg kunne godt se, man kunne stemme på nogle almindelige mennesker, det er da vældigt moderne …"
Men du har ikke meldt dig som stemmeberettiget endnu?
"Jeg var lidt i tvivl … ku' jeg gøre min stemme gældende? Det kunne måske godt være lidt klarere i sådan en annonce, så man hurtigt kunne se, hvad det var, og om det er relevant. Skal man ind og dybdelæse det hele og melde sig til – og bruge meget tid – så har man jo ikke tid til alle de andre ting, man skal nå."

Hjemmegående på barsel Karina Bech Thomsen, København
"Jeg så annoncen om valget i bladet, og jeg synes, det er vigtigt at følge med i forbrugerstoffet og have indflydelse på det, der laves. Jeg synes godt, man kan gøre en indsats. Man skal ikke bare stille krav uden selv at gøre noget. Jeg har ikke fået set kandidaterne endnu, for jeg er midt i bryllupsforberedelser, men valget er jo også først i november."
Hvilke områder lægger du især vægt på – som er vigtige?
"Børnelegetøj … Jeg står her med en lille pige på ni måneder på armen. Der skal virkelig være fokus på, at tingene laves uden giftstoffer – og uden ftalater – og på økologi."

EDB-tekniker Jeppe Dahlstrup, Ribe
"Jeg så et opslag i bladet, og så tænkte jeg – det skader da aldrig at give sin mening til kende. Men jeg tager først endelig stilling til kandidaterne i november."
Hvad er vigtige områder, synes du?
"Jeg har fulgt meget med i balladen omkring garantireparationer. Det har virkelig irriteret mig. Også sådan noget med tilsætningsstoffer i varer, især i legetøj og kosmetik og specielt sådan noget, som børn bruger. Nu har jeg jo også selv tre tøser, der synes, det er sjovt at sminke sig. Og så er jeg meget aktiv inden for spejderne og har derfor også miljøet på samvittigheden."

Af **Carsten Terp** / Testansvarlig **Stine Müller**

SNEHVID SAMVITTIGHED

Vaskemaskinens program står på social ansvarlighed. De overordnede forhold på de europæiske fabrikker er i orden.

FOTO SCANPIX

▲▲ EKSTREMT ENGAGERET ▲ MEGET ENGAGERET ● ENGAGERET ▼ TILTAG I DEN RIGTIGE RETNING ▼▼ DE FØRSTE FORSIGTIGE TILTAG

VASKEMASKINER

Koncern	Vaskemaskine	Produktionsland	Samlet CSR bedømmelse	Samlet CSR bedømmelse %	Koncernens politik	Koncernens åbenhed	Koncernens behandling af ansatte	Sociale hensyn på fabrikken	Miljøhensyn på fabrikken	Information til forbrugere
BSH	**Bosch** WAA 28161	Tyrkiet	▲	71	▲▲	▲▲	▲	▲	▲	●
BSH	**Siemens** WM 14A161 SN	Tyrkiet	▲	71	▲▲	▲▲	▲	▲	▲	●
Miele	**Miele** W 506	Tyskland	▲	63	▲	●	●	▲	▲	●
Whirlpool	**Bauknecht** WAK 6755	Italien	▲	63	▲▲	▲▲	●	●	▲	●
Electrolux	**AEG** L 54609	Italien	▲	63	▲	▲▲	●	●	▲	●
Arcelik	**Beko** WMD 66140	Tyrkiet	▲	61	▲	▲▲	●	▲	▲	▼▼
Arcelik	**WASCO** LT 1200 E	Tyrkiet	▲	61	▲	▲▲	●	▲	▲	▼▼
Whirlpool	**Whirlpool** AWO/D 4730	Slovakiet	●	57	▲▲	▲▲	●	●	●	●
Gorenje	**Gorenje** WA 50120	Slovenien	●	57	▲	▲	●	●	▲	▲
A. Merloni	**Asko** W 6132	Sverige	▼▼	9	●	▼	●	▼▼	▼	●
Indesit*	**Indesit** SIXL 149 S	Italien	-	-	-	-	-	-	-	▲

* Indecit ønskede ikke at deltage i undersøgelsen.
** I denne kolonne betyder symbolerne henholdsvis meget god, god, middel, under middel og dårlig

Tilladt besøg på fabrikken	Tilladt interviews med arbejdere	Pris, fundet til kr.	**Samlet bedømmelse, funktionstest****
ja	ja	3.298	●
ja	ja	3.135	●
ja	nej	6.295	▲
ja	ja	4.090	●
ja	ja	2.499	●
ja	ja	2.995	●
ja	ja	2.495	▲
ja	ja	3.580	●
ja	nej	2.340	▲
nej	nej	5.190	▼
nej	nej	3.898	●

COPYRIGHT TÆNK / GRAFIK RASMUS BUHL

Hvad enten din vaskemaskine hedder Bosch, Siemens eller Miele, så er den født med god samvittighed. For de store producenter har sikret, at forholdene for miljø og arbejdere er i orden på fabrikkerne rundt omkring i Europa.

En ny undersøgelse, som Tænk har lavet sammen med den europæiske testorganisation ICRT viser, at ideen om social ansvarlighed er slået igennem hos producenterne hele vejen fra Sverige til Italien. Overalt er de ansatte sikret ordentlige løn- og arbejdsforhold. Sikkerheden er i orden, og hensynet til miljøet er sat i system. Det betyder ikke, at hverdagen på fabrikkerne er pletfri, men arbejderne får den løn, de skal have, arbejder ikke flere timer end tilladt, og beskyttelsen af miljøet fungerer tilfredsstillende.

I undersøgelsen har vi dels bedt producenterne besvare et spørgeskema, dels bedt om at besøge de fabrikker, der producerer de enkelte maskiner og interviewe ansatte. Her skiller to italienske koncerner sig ud – på den kedelige måde.

Italienske Indesit ville slet ikke medvirke. Koncernen har hverken svaret på vores spørgsmål eller lukket delegationen ind på fabrikken. Den lukkethed betyder, at vi ikke har nogen som helst garantier for, at forholdene på fabrikkerne er i orden. Og A. Merloni, der producerer Asko, besvarede vores spørgeskemaer med en sydlandsk sendrægtighed, der har gjort det umuligt for os at efterprøve troværdigheden af deres svar. Det har heller ikke været muligt at besø- >

ge fabrikken i Sverige. Så heller ikke her kan vi ved selvsyn garantere ordnede forhold, hvilket har trukket ned i vurderingen. Ellers har alle fabrikker åbnet dørene for testdelegationens medarbejdere.

To andre producenter skiller sig også ud. Det er Whirlpool og Gorenje, som begge har fabrikker i Østeuropa. De scorer en smule lavere end gennemsnittet i undersøgelsen, og det er ikke, fordi de ikke er socialt ansvarlige. Men deres tilgang til ansvarligheden er lidt mindre systematisk end de andres.

TYRKISKE TVILLINGER

I den anden ende af spektret ligger Miele, som er gået meget regelret til værks. Som den eneste har Miele fået sine fabrikker certificeret under den såkaldte SA 8000 standard. Det indebærer, at fabrikkerne skal opfylde en lang række krav til arbejdsforholdene. Og Miele skal samtidig acceptere uafhængig kontrol af forholdene. Når Miele alligevel scorer lidt dårligere end BSH i denne undersøgelse, er det, fordi Miele ikke ville give os lov til at tale med arbejderne på deres fabrikker. Det har vi ladet trække ned.

Helt i top ligger to maskiner, som kun har navneskiltet til forskel. Vaskemaskinerne fra Bosch og Siemens samles af de samme komponenter på den samme fabrik i Tyrkiet og scorer derfor identiske karakterer hele vejen igennem.

Den nye undersøgelse er unik, fordi den giver et billede af, hvordan producenterne håndterer den sociale ansvarlighed hele vejen fra koncernniveau til den fabrik, der producerer den enkelte maskine.

Det gør det muligt for os at følge hver enkelt vaskemaskine. Ved at kombinere denne viden med en klassisk laboratorietest kan vi både fortælle, om maskinen vasker godt, og om den er produceret under ordentlige forhold. Og bedst i den sammenstilling ligger Miele, som både vasker tøjet og behandler medarbejderne til en karakter lige under toppen.

På et enkelt punkt kommer undersøgelsen lidt til kort. Mens vaskemaskinerne samles i Europa, tæt på kunderne, kommer en stor del af komponenterne fra leverandører i Østen. Da hver producent kan have flere hundrede leverandører, har det ikke har været muligt at tjekke dem. Så på det punkt må vi nøjes med at konstatere, at producenterne har indgået aftaler med deres leverandører om, at forholdene på fabrikkerne skal være i orden. Om virkeligheden så svarer til aftalerne, ved vi ikke.

Kort sagt er der ikke den store forskel, hverken i kvaliteten af vaskemaskinerne eller forholdene på fabrikkerne. Med få og små undtagelser får du nyvasket tøj med ren samvittighed.

NÅR WHIRLPOOL VASKER HVIDT

I Slovakiet hjælper verdens største producent af vaskemaskiner udstødte romaer ind på arbejdsmarkedet. Men eksperter kritiserer Whirlpool for at diskriminere.

Af **Carsten Terp**

Romaerne hænger på gadehjørnerne, læner sig op ad husmurene, eller også står de. Bare står. På små, svedne græsplæner foran huse, flikket sammen af blik, træ, pap og hvad der ellers lige var for hånden. En kvinde hænger vasketøj på en snor. En anden rokker en barnevogn. Og imens stirrer de. Tavse.
En skratten flænger den varme luft, og ansigter vendes langsomt opad mod højttalerne i toppen af masterne på begge sider af den støvede hovedgade. En munter folkemelodi toner ud i varmedisen efterfulgt af en slovakisk stemme, der forkynder, at vejen til Spissky Stiavnik er lukket i morgen mellem 12.30 og 13 på grund af cykelløb.

Højttalerne bliver stille, og de sorte øjne vender sig igen mod os. Og stirrer. Vi er det eneste bare tilnærmelsesvist interessante, der sker i Hranovnicas romaghetto på denne varme dag i slutningen af maj. Her er det ikke arbejde, der fylder tilværelsen.

”De siger, vi er sorte,” siger Martin Ziga, en af tre unge romaer, som vi møder i nabobyen Spissky Stiavnik.

”Jeg ville gerne have et arbejde her i området, men jeg kan ikke få noget. Det er så frustrerende, men der er ikke noget at gøre ved det,” siger han.

En gang om året drager Martin til nabolandet Tjekkiet, og arbejder som mekaniker. Her reparerer han biler i 25 dage. Så vender han tilbage med penge til familien i Spissky Stiavnik. Men færdighederne som mekaniker er uanvendelige her. Han er jo roma.

TO MILLIONER MASKINER

Som hvide kufferter på et endeløst bagagebånd ruller de store metalkasser afsted. Blåklædte arbejdere med elektriske skruetrækkere og trykluftslagnøgler monterer med nøje synkroniserede bevægelser komponenterne på hver enkelt vaskemaskine.

Her i Poprad, ikke langt fra Martin Zigas hjemby, arbejder Whirlpool konstant på at effektivisere fabrikken ved hjælp af ’lean management’, forklarer produktionschef Guiseppe de Biasi og peger:

”Samlebåndet derovre kører i et konstant tempo, mens dette bånd stopper foran hver arbejder, som så skal trykke på en knap for at sende maskinen videre til næste stop. Det koster tre sekunder pr. maskine, så når vi indfører et rullende bånd her, sparer vi ti procent af produktionstiden,” siger han og tilføjer:

”Det svarer til 60.000 vaskemaskiner om året.”

Hvert år forlader to millioner maskiner fabrikken ad de jernbanespor, der er ført >

Hvert år ruller to millioner vaskemaskiner ud til hele Europa fra Whirlpools fabrik i Poprad, Slovakiet.

FOTO WHIRLPOOL

ARKIVFOTO SCANPIX

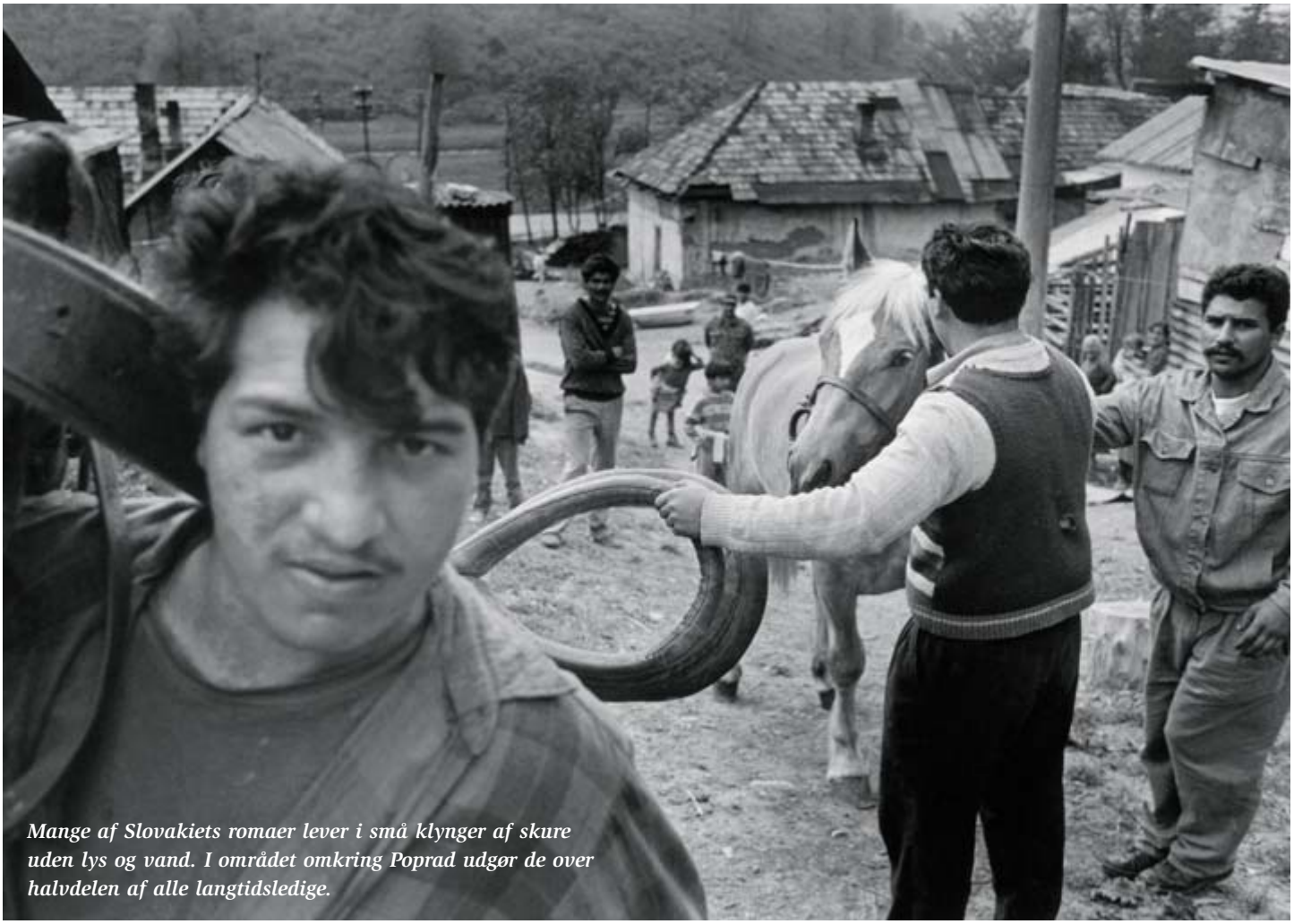

Mange af Slovakiets romaer lever i små klynger af skure uden lys og vand. I området omkring Poprad udgør de over halvdelen af alle langtidsledige.

helt ind i produktionshallen. Whirlpool er verdens største producent af vaskemaskiner, og fabrikken i Slovakiet er Whirlpools mest produktive. 1307 mennesker arbejder her i Poprad – hovedparten i produktionen. Det gør Whirlpool til den største arbejdsgiver i området.

Og Whirlpool er en populær arbejdsplads. Arbejdstiden er 37 timer om ugen – plus overarbejde. Men i modsætning til en del slovakiske arbejdsgivere overholder Whirlpool lovens krav om max. 400 timer overarbejde årligt. Lønnen ligger på godt 5.000 kroner om måneden. Det er lidt over landsgennemsnittet og væsentligt mere, end hvad arbejderne i resten af området tjener. Og så er fagforeningen repræsenteret på arbejdspladsen, hvilket langt fra er en selvfølge i Slovakiet, hvor fagforeningerne står særdeles svagt.

71 af de ansatte hos Whirlpool er romaer. Som en del af koncernens politik for social ansvarlighed har fabrikken siden 2006 haft et program, der skal hjælpe romaer ind på arbejdspladsen. Før det var kun seks af de ansatte romaer.

”Vi investerer i dem. Og den investering betaler sig,” siger direktøren for fabrikken, Eduard Horbal.

”Vi har brug for stabile arbejdere, og de romaer, som gennemfører vores træningsprogram, er dygtige og loyale,” siger han.

Men programmet overbeviser ikke eksperter i social ansvarlighed.

”71 romaer ud af 1307 ansatte – det er jo grinagtigt,” siger Ann Morton Hyde. Hun har arbejdet som konsulent for blandt andre EU og FN i arbejdsmarkedsspørgsmål, og i 10 år har hun forsket i romaernes forhold i Østeuropa.

”Er man i et område, hvor 20 procent af befolkningen er romaer, skal mindst 20 procent af arbejdsstaben også være romaer,” siger hun.

TÆT PÅ 100 PROCENT LEDIGE

Romaerne har en særlig luge på den lokale pub i Spissky Stiavnik. Her kan de købe cigaretter. Indenfor kommer de ikke – efter dekret fra borgmesteren, fortæller Martin Ziga.

”Det er det samme allevegne. Hvis vi vil ind på en pub, bliver vi smidt ud,” siger han.

Romaerne bor for sig selv i et faldefærdigt kvarter, afgrænset fra resten af Spissky Stiavnik. Andre steder i området er romaerne helt udstødt fra byerne og lever i små klynger af skure uden vand og elektricitet.

Diskriminationen gennemsyrer hele samfundet i Slovakiet, såvel som i Tjekkiet, Ungarn, Bulgarien og Rumænien. Overalt betragtes romaerne med mistro og fordomme om, at de er dovne, snavsede, upålidelige og stjæler. Så sent som i 2005 udtrykte den såkaldte Helsinki Komité bekymring over tvangssterilisering af romakvinder i Tjekkiet og Slovakiet.

I småbyer som Spissky Stiavnik og Hranovnica er et regulært job en sjælden luksus. I området omkring Poprad udgør romaerne over halvdelen af alle langtidsarbejdsløse. Flere steder på landet er arbejdsløsheden blandt romaer tæt på 100 procent.

Som de fleste andre romaer er Martin Zigas forældre i offentlig aktivering. Mindst 40 timer om måneden – men ofte det dobbelte – fejer de gader eller samler skrald. For det får de 2.100 slovakiske kroner. Det svarer til 515 danske kroner og en timeløn på mellem 6,50 og 13 kroner.

En rapport fra den slovakiske menneskerettighedsorganisation, Milan Simecka Foundation, beskriver aktiveringsjobbene som moderne slaveri.

”Det har intet med rigtigt arbejde at gøre. Og der kommer ingen arbejdsgivere forbi og siger: ’Aha, dette beviser, at de kan arbejde. Så vil vi godt ansætte dem’. Den form for

ARKIVFOTO SCANPIX

FAKTA OM ROMAER

Romaerne er et nomadefolk, der stammer fra det nordlige Indien. De er også kendt som sigøjnere. Det anslås, at der er omkring 15 millioner romaer spredt over fem kontinenter.

Den største koncentration findes i de fem centraleuropæiske lande Tjekkiet, Slovakiet, Ungarn, Bulgarien og Rumænien, hvor 8-10 millioner romaer lever.

Det anslås, at der lever et sted mellem en kvart og en halv million romaer – eller op mod otte procent af befolkningen – i Slovakiet. Typisk lever romaerne i afgrænsede ghettoer eller i små bosættelser uden for de etablerede landsbyer – ofte i stor fattigdom og uden adgang til vand og elektricitet.

PLUS OG MINUS OM WHIRLPOOL

- Whirlpool er meget åben og samarbejdsvillig omkring arbejds- og miljøforhold på fabrikken.
- 31 procent af de ansatte hos Whirlpool i Poprad er kvinder. Det er en høj andel i Slovakiet, og det skyldes en fokuseret indsats for at tiltrække kvinder. Der sidder en del kvinder i mellemlederstillinger og en enkelt i topledelsen.
- Fagforeningen er til stede på arbejdspladsen. Færre end hver femte arbejder i Slovakiet er organiseret, og mange virksomheder spænder ligefrem ben for fagligt arbejde.
- Whirlpool har en komite for social ansvarlighed, hvor arbejderne har adgang til at rejse spørgsmål og stille forslag.
- Lønnen hos Whirlpool ligger en del over mindstelønnen i Slovakiet.
- Fabrikken er på vej til at få opgraderet sin miljøcertificering til ISO 14001.

- Fabrikshallen er støvet og varm, og der hænger en tung luft fra fabrikkens gaffeltrucks, der kører på diesel. Ledelsen har bebudet, at de skal skiftes ud med elektriske trucks.
- Nogle arbejdere er ansat gennem bureauer på kontrakter, hvor de kan siges op fra dag til dag.
- Der er kun 71 romaer ud af 1307 ansatte.

aktivering er meningsløs," mener arbejdsmarkedseksperten Ann Morton Hyde.

I stedet søger mange romaer alternative indtægtskilder. Nogle samler bær, som de sælger i vejsiden. Andre bygger veje, lægger ledninger i jorden for teleselskaber eller lignende. Illegalt, uden kontrakt og under arbejdsforhold helt uden for myndighedernes kontrol.

UDDANNELSE GØR INGEN FORSKEL

Mange romaer har ingen eller ganske lidt uddannelse. Det skyldes dels, at romaerne i århundreder har levet isoleret fra resten af samfundet. I kommunisttiden tog romaerne sig ofte af tungt, manuelt arbejde. Det var relativt godt betalt, og da det ikke krævede uddannelse, fandt romaerne det ikke nødvendigt at sikre børnenes skolegang. I stedet blev børnene holdt hjemme, hvor de kunne gå til hånde.

Oven i det har romabørn den dag i dag særdeles svært ved at få adgang til skoler med kvalificerede lærere, der kan give dem bare en basal uddannelse. Der er eksempler på romabørn, som er blevet sendt i skoler for mentalt handicappede.

Selv når romaerne uddanner sig, har de svært ved at få arbejde, skriver Ann Morton Hyde i sit forskningsprojekt 'The Glass Box'.

Læser en roma jura, ender hun med at arbejde med romaernes juridiske rettigheder. Læser hun til socialrådgiver, rådgiver hun romaer. Det eliminerer enhver motivation til at tage en uddannelse, siger Ann Morton Hyde.

"Vi tager en uddannelse, fordi vi kan se, at andre, som er veluddannede, får bedre job, hvor de tjener flere penge. Vi uddanner os, fordi det giver os et bedre liv. Men hvis du ikke kan se den mekanisme i dine omgivelser, hvorfor så uddanne dig?" siger Ann Morton Hyde.

Og det er i lyset af den systematiske diskrimination af romaer, man skal se Whirlpools indsats, mener hun.

Det var i 1993, den amerikanske gigant slog sig ned i en af Europas fattigste regioner.

I Poprad for foden af Tatrabjergene lå fabrikken Tatramat. Tilbage i 1845 fremstillede Tatramat søm og kamme til at strigle heste med. Under første verdenskrig omlagde fabrikken til en lukrativ produktion af krigsmateriel, og da krigen endte, gik Tatramat over til at fremstille køkkenredskaber.

Efter anden verdenskrig blev Tatramat nationaliseret, og da Tjekkoslovakiet opløstes i starten af 1990'erne, dukkede Whirlpool belejligt op.

Set med amerikanske briller var Tatramat ideel. Lønningerne i Slovakiet var lave, placeringen tæt på det europæiske marked var optimal, og så havde Tatramat allerede gennemført nogle af de ubehagelige rationaliseringer, der var nødvendige i overgangen fra socialistisk planøkonomi til liberal markedsøkonomi. Sagt på en anden måde: Whirlpool slap for de problemer, massefyringer ville give i lokalområdet.

I 2006 var romaerne blevet interessante. Whirlpool skulle udvide og havde brug for flere folk.

"Vi havde brug for en stabil arbejdsstyrke, og vi ville samtidig tage et socialt ansvar," siger Whirlpools direktør Eduard Horbal.

FORDOMME LEVER VIDERE

Som den eneste virksomhed i området har Whirlpool et rekrutteringsprogram, der sikrer, at romaerne tages ind og får særlig træning. Og det skal de have ros for, mener de eksperter i arbejdsmarkedsforhold og social ansvarlighed, Tænk har talt med. Men rosen er ikke uden forbehold.

For det første er andelen af romaer i området langt større end andelen af romaer på fabrikken.

"Det er jo latterligt," siger den danske >

”Forestil dig, at man i USA sagde, at når man ansatte sorte amerikanere, var det et led i, at man fornyede deres hygiejniske vaner.”

Ann Morton Hyde, arbejdsmarkedsekspert

virksomhedsrådgiver og ekspert i CSR, Corporate Social Responsibility, Sune Skadegaard Thorsen, da han hører, at 71 ud af de 1307 ansatte hos Whirlpool er romaer.

”En virksomhed bør som minimum afspejle repræsentationen i det omkringliggende samfund. Ellers må man formode, at virksomheden diskriminerer.”

For det andet burde Whirlpools program indeholde en oplæring, der giver romaerne generelle færdigheder, så de ikke kun er i stand til at udføre specifikke opgaver på fabrikken.

”De skal opbygge viden, der kan bruges på resten af arbejdsmarkedet. Ellers bliver de jo begrænset til kun at arbejde for Whirlpool,” siger arbejdsmarkedseksperten Ann Morton Hyde.

For det tredje er programmet fyldt med diskriminerende udsagn.

”Programmet beviser, at Whirlpool har accepteret de fordomme, der findes om romaer,” siger Ann Morton Hyde.

Det er ordene, Whirlpool anvender i programmet, der foruroliger de to eksperter. For eksempel skriver Whirlpool, at romaerne skal have fornyet deres hygiejniske vaner.

”Det er et udsagn, som man aldrig ville bruge om nogen andre. Forestil dig, at man i USA sagde, at når man ansatte sorte amerikanere, var det et led i, at man fornyede deres hygiejniske vaner. Det, de ser, er snavsede romaer, fordi der er en formodning om, at mørk hud er lig med snavs,” siger Ann Morton Hyde.

Et andet sted i programmet skriver Whirlpool, at romaerne er mentalt afvigende fra andre, og at de romaer, som virkelig er interesserede i at arbejde, er ansvarlige, pålidelige og fleksible.

”Betyder det, at det er de andre romaer ikke?” spørger Ann Morton Hyde.

”Deres præsentation indeholder alle de gængse fordomme: Romaerne er dovne, snavsede, upålidelige og kan ikke passes ind på arbejdsmarkedet. Whirlpool arbejder på at ændre disse ting. Det beviser, at de selv mener, fordommene er sande. Whirlpools ledelse ville aldrig turde vise en præsentation som denne i Storbritannien,” siger hun.

Og Sune Skadegaard Thorsen er enig.

”Programmet er jo dybt nedværdigende. Man styrker de opfattelser, der gør, at romaerne i første omgang er blevet marginaliseret.”

FINNER GÅR FORAN

Også i Ungarn er der mange romaer. Her har en finsk elektronikvirksomhed valgt en anden tilgang end Whirlpool.

Når firmaet Elcoteq skal bruge nye medarbejdere i Pecs i Ungarn, er det lokale minoritetsråd blandt de første, der bliver kontaktet. Det har ført til, at firmaet har hyret et stort antal romaer og sågar etableret busdrift til romalandsbyer i området.

Firmaet arrangerer også workshops i antidiskrimination og styrkelse af tolerancen for sine medarbejdere. Og det er vejen frem, mener de to CSR-eksperter.

”Hvis ikke man arbejder med majoritetens opfattelse af minoriteten, så bliver integrationen ensidig: ”I skal være ligesom os for at være her,” siger Sune Skadegaard Thorsen.

Og Ann Morton Hyde understreger, at Whirlpool skal have ros for at fokusere på romaernes forhold, men hun tvivler på virksomhedens reelle hensigter.

”Hvis de virkelig mener, de er en socialt ansvarlig virksomhed – og ikke bare er ude efter at få en arbejdsstyrke, der passer til deres behov – så må de vise et større engagement.” ■

Tænk har præsenteret Whirlpool for kritikken, men Whirlpool har ikke ønsket at kommentere den.

Af **Anette Høyrup, jurist**
Research **Dea Forchhammer**

7 skarpe om facebook

1 Facebook hører under californisk lov. Derfor accepterer du en lang række ting, som ikke ville være tilladt efter dansk lovgivning, når du tilmelder dig Facebook.

2 Det er ikke muligt at slette sin profil. Du kan deaktivere din profil, men den kan stadig ses på Facebook, og du kan aktivere den igen ved bare at logge ind. Det betyder, at du måske skal leve med din profil på Facebook mange år frem.

3 Facebook benytter 'stiltiende accept' ved ændringer i brugervilkår. Det betyder, at Facebook til enhver tid kan ændre brugervilkårene (uden at gøre opmærksom på det), og at du accepterer denne ændring ved fortsat at bruge din konto.

4 Du udleverer dine venners oplysninger. Accepterer du en applikation (quizzer, sjove beskeder, spil med videre) på Facebook, giver du automatisk udvikleren af applikationen lov til at indhente oplysninger om dine venner og andre i dine netværk.

5 Andre kan lægge billeder af dig på Facebook. Du bør derfor overveje nøje, hvilke billeder du lægger på din profil og eventuelt spørge om lov først. Indstiller du dine privatlivsindstillinger til maksimal beskyttelse, er det kun dine venner, der kan se de billeder, du lægger ud.

6 Facebook bruger dine oplysninger og deler dem med tredjepart. Derfor bør du begrænse de oplysninger, du lægger på din profil og aktivt fravælge deling af dine oplysninger, idet standardindstillingerne altid er stillet til at dele mest muligt med flest mulige.

7 Facebook er ikke sikker. Siden bliver ofte angrebet af hackere, der vil have fat i dine personlige oplysninger. Brug derfor aldrig det kodeord, du bruger til Facebook, til andet (netbank, computer m.v.) og skift det jævnligt.

Læs mere på Forbrugerrådets hjemmeside www.fbr.dk

Læs flere skarpe på www.taenk.dk

Af **Erik Valeur /** Testansvarlig **Henrik Teglgaard Lund /** Research **Julie Strandesen**

RENERE RØG

Nye regler stiller skrappe krav til, hvor mange partikler nye brændeovne må slippe ud, og der kommer stadig flere gode ovne på markedet.

Det er blevet lettere at finde en miljørigtig brændeovn, som ikke belaster omgivelserne ved at slippe farlige partikler ud gennem skorstenen og ind til naboen.

I Tænks store 2008-opdatering af 270 brændeovne er der nu 134 ovne med det nordiske Svanemærke og 156, der er godkendt efter den skrappe østrigske standard.

Efter flere års debat om forureningen fra landets mere end en halv million brændeovne, er det med andre ord blevet lettere at finde en ovn, der både opvarmer stuerne effektivt og gør det så skånsomt som muligt i forhold til miljøet.

Helt nye regler, som trådte i kraft 1. juni, stiller før den nye fyringssæson skrappe krav til ovnes og kedlers maksimale udslip af skadelige partikler. Nu skal alle producenter oplyse om ovnens udslip af partikler sammen med virkningsgraden – altså hvor godt, oven udnytter brændet – og udslippet af kulilte.

Fra den 1. juni 2008 er det ulovligt at sælge et fyringsanlæg, hvis der ikke følger en såkaldt prøvningsattest med, der dokumenterer, at fyringsanlægget overholder bekendtgørelsens grænseværdier.

Producenten eller importøren skal derfor sørge for, at brændeovnen afprøves på et akkrediteret laboratorium, som udsteder prøvningsattesten. Man kan heller ikke længere sælge sin gamle brændeovn, hvis den ikke lever op til de nye krav og er blevet godkendt af en skorstensfejer – det vil simpelt hen være ulovligt og kan medføre bødestraf eller i grovere tilfælde fængsel.

PARTIKLER DRÆBER

I en tid, hvor oliepriserne stiger voldsomt, tænder flere og flere danskere op i brændeovnen. Det har i de seneste år sat voksende fokus på de skadelige partikler, der skyldes dårlige ovne og forkert fyring.

”Partikler fra brændeovne kan give hjertesygdomme, lungesygdomme og lunge-

10 GODE BUD*

FRITSTÅENDE OVNE

Asgård 2
Denne ovn har både Svanemærket og det østrigske mærke. Udslippet af partikler er meget lavt, og ovnen brænder rent, det vil sige med et lavt udslip af kulite. En god mellemstor ovn, der i øvrigt er undersøgelsens billigste.
Pris 2.995 kroner.

Handöl 31
Et godt bud på en mellemstor ovn, som opnår både Svanemærket og det østrigske mærke. Partikeludslippet er meget lavt, og ovnen brænder særdeles rent. Pris 13.900 kroner.

HWAM Vivaldi
En god lille ovn i moderne design. Vivaldi får både Svanemærket og det østrigske mærke, og sender relativt få partikler ud i luften. Pris 13.995 kroner.

Farsø 1
Endnu et godt bud på en mindre ovn. Ovnen har ikke nogen mærker, men har alligevel en høj virkningsgrad og et lavt udslip af partikler. Desuden er den billig. Pris 4.995 kroner.

Morsø 8180
Her får du et ekstra godt kig ind til flammerne. Ovnen har både Svanemærket og den østrigske mærkning. Udslippet af partikler er meget lavt, og ovnen brænder rent.
Pris 17.795 kroner.

** Ovnene er valgt ud fra mærkning og de oplyste værdier for virkningsgrad og udslip. Vi har ikke vurderet ovnenes udførelse eller design.*

kræft," siger professor Peter Loft fra Institut for Folkesundhed. "Det er især et problem i den 3. verden, hvor familier mange steder fyrer med fast brændsel i et åbent ildsted. På verdensplan er det et kæmpeproblem, og der dør en million mennesker af partikler om året."

Man ved ikke nær så meget om ovnpartikler som om partikler i bilos, men mængden af forurening hænger sammen med brændeovnens beskaffenhed, og hvordan den bruges.

"Det bedste er jo, hvis man fyrer optimalt i en lille ovn med små stykker brænde, men det er stadig mere farligt i forhold til partikler end at opvarme med olie eller gas, og det kan blive meget slemt med en gammel model, eller hvis man fyrer forkert," siger Peter Loft.

Ud over at stille nye, skrappe krav til, hvor mange partikler en brændeovn eller -kedel må slippe ud i miljøet, giver brændeovnsbekendtgørelsen kommunerne mulighed for at gribe ind, hvis der klages over brænderøg i et boligområde.

Kommunen kan i sådanne tilfælde indføre skærpede krav til et beboelseskvarter med særlige luftforureningsproblemer. ■

FLERE GODE OVNE PÅ TAENK.DK

Tænk anbefaler flere ovne på **www.taenk.dk**. I alt har vi sammenlignet producenternes oplysninger for 270 brændeovne på det danske marked. Du kan sammenligne specifikationer, virkningsgrad og udslip af farlige partikler for alle ovne på vores hjemmeside Her finder du også gode råd til, hvordan du tænder op.

GRAFIK RASMUS BUHL

TRE MÆRKER DU BØR GÅ EFTER

Når du vælger ny brændeovn, er der især tre miljømærker, som viser, at ovnen er særligt miljøvenlig.

Svanemærket stiller skrappere krav end lovgivningen. En svanemærket ovn må højst lukke 5 gram partikler pr. kilo brænde ud med røgen – eller det halve af lovens krav. Mærket sikrer også, at ovnen højst lukker 150 milligram kulbrinte ud pr. kubikmeter røggas. Svanen sikrer desuden, at produktionen af ovnen tager en række miljøhensyn.

Din+ er et tysk mærke, som blandt andet sikrer et kulbrinteudslip på under 120 milligram pr. kubikmeter røggas.

§15a er et østrigsk mærke, som kun gives til ovne med en virkningsgrad på mindst 78 procent og et udslip af kulbrinte på højst 120 milligram pr. kubikmeter røggas. Desuden testes ovnen ved lille brændemængde.

INDSATSOVNE

Scan 56
Også denne ovn giver et godt kig ind til flammerne. Ovnen er svanemærket og brænder rent. Man kan købe en ekstra sokkel til den fritstående ovn, så den kan drejes.
Pris 25.995 kroner.

Rais 2:1
Et godt bud på en anderledes indsatsovn. Ovnen går hele vejen gennem den væg, den monteres i. På den måde får man en ovn i begge rum. Ovnen er svanemærket og ansøger pt. om at få den østrigske mærkning. Pris 24.900 kroner

Scan DSA 6
Denne svanemærkede indsatsovn har et særdeles lavt udslip af partikler.
Pris 13.495 kroner.

VÆGHÆNGTE OVNE

HWAM 4410
Denne enkle og moderne ovn hænger på væggen og har den østrigske mærkning. Pris 28.995 kroner.

Varde Støbejern S2
Et godt bud på en ovn til at hænge på væggen. Denne ovn opnår både Svanemærket og den østrigske mærkning.
Pris 11.495 kroner.

Fersk eller lige lovlig frisk

Tilbudsaviserne lokker med fersk kylling – selv om den er pumpet med sukker og saltvand.

Af **Marianne Søndergaard**

Hver uge dumper tilbudsaviserne ind ad brevsprækken hjemme hos Jette Maack i Fredericia. Og hver uge er der tilbud på fersk kylling et eller andet sted i byen. Da Jette og familien elsker kylling, går indkøbsturen ofte til Kvickly, Føtex eller SuperBrugsen.

Men næsten hver uge bliver hun skuffet, for i køledisken ligger ikke fersk kylling, som der står i tilbudsavisen, men peber-, barbeque- eller såkaldt naturelmarineret kylling.

”Men jeg vil have fersk kylling, og hvis den skal smage af noget, så skal jeg nok selv krydre den,” siger Jette Maack.

Hun har prøvet at hive fat i slagteren i den lokale Kvickly og SuperBrugsen, men ofte får hun at vide, at butikken ikke selv bestemmer leveringen. Den sælger bare de varer, som Coop’s centrallager sender. Flere gange har hun oplevet, at slagterne siger, at det ’da kan være lige meget’, om kyllingen er marineret eller fersk. Men sådan ser verden ikke ud for Jette Maack.

Coops butikker er ikke de eneste, der kludrer i reklamerne. I Føtex har Jette Maack flere gange set kædens private label fjerkræserie ’Oliver’ med både ’fersk’ og ’barbequemarineret’ stemplet på pakken.

Da hendes klager i de lokale butikker ikke hjalp, blev hun til sidst så irriteret, at hun henvendte sig til Tænk.

COOP STOPPER VILDLEDNING

I brancheorganisationen Danish Meat Association kender chefkonsulent Henrik Bunkenborg kyllingelovgivningen som sin egen lomme.

”Man må ikke skrive fersk, hvis kyllingen er marineret. Fersk betyder, at produktet ikke har været behandlet med andet end kulde, så hvis nogle skriver sådan, er det noget rod,” siger han.

Overtræder supermarkeder reglerne, kan de blive anmeldt for vildledende markedsføring. Og bliver de dømt, er der ifølge sektionsleder i Fødevareregion Øst, Bjarne Rosenfeldt, to sanktionsmuligheder:

Enten kan fødevaremyndigheden kræve, at supermarkedet trækker alle de vildledende produkter tilbage, eller også får supermarkedet påbud om at ændre mærkningen. Da der i dette tilfælde ikke er tale om sundhedsrisiko, vurderer han, at der kan blive tale om det sidste.

I Coop forstår informationsdirektør Jens Juul Nielsen først ikke problemet. Men efter at have undersøgt reglerne beklager han overtrædelsen.

”Det er rigtigt, at vi i en række tilfælde har skrevet fersk kylling, hvor der var tale om marinerede kyllinger. Det er en fejl, som skyldes, at de, der har udformet teksten, har forvekslet fersk med en kølet vare. I almindelig tale bliver de to ting nok slået i hartkorn, men det retter vi ind efter nu,” siger Jens Juul Nielsen, der godt kan forstå, at folk bliver forvirrede over mærkningen, hvis de kender reglerne.

Forandringen bliver først synlig om et stykke tid, da de kommende ugers tilbudsaviser allerede er trykt.

AFVISER FEJL

Dansk Supermarked mener derimod ikke, at koncernens butikker roder med formuleringerne på emballagen.

”Alle vores deklarationer bliver tjekket af Dansk Varefakta Nævn, DVN, og der er ikke noget misforhold mellem at kalde noget for marineret og fersk, så længe kødstrukturen ikke ændres. Som et aber dabei har Dansk Varefakta Nævn kontrolleret vores emballager, og de mener ikke, at vi på pakkerne har skrevet både fersk og marineret,” siger indkøbsdirektør Claus Ravnsbo.

”Det er rigtigt, at vi i en række tilfælde har skrevet fersk kylling, hvor der var tale om marinerede kyllinger.”

Jens Juul Nielsen, informationsdirektør i COOP

Han taler dermed imod virkeligheden i Føtex’ og Bilkas tilbudsaviser fra uge 35, hvor der er flere eksempler på, at samme pakke er mærket med både ’Oliver Fersk Kylling’ og ’barbequemarineret filet’.

Hos Dansk Varefakta Nævn forklarer ernærings- og husholdsøkonom Kirsten Träger, at man hidtil har defineret fjerkræ som fersk, så længe en behandling ikke ændrede kødets struktur.

Dansk Varefakta Nævn har i den forbindelse lænet sig op ad EU’s hygiejneforordning.

”Vi har tolket det sådan, at fødevarehygiejneforordningen *overruler* handelsnormerne, men vi har måske vurderet det forkert,” siger Kirsten Träger.

VILDE MED PUMPET KYLLING

Forbrugerne foretrækker billig, neutralmarineret kylling frem for økologisk, lød konklusionen, da Tænks forbrugerpanel smagte kyllinger sidste år. Læs temaet om kyllinger og smagstesten i Tænk nr. 80 eller på **www.taenk.dk**

ARKIVFOTO RASMUS BAANER

Naturelmarineret kylling bliver pumpet med vand, salt og sukker på slagteriet. Lagen gør kødet mere saftigt.

FERSK OG TILBEREDT PÅ EN GANG

Reglerne, for hvornår kyllingen er fersk eller tilberedt, er ikke helt enkle. I Fødevarestyrelsen bekræfter jurist Charlotte Røgild Knudsen, at fersk kød ifølge handelsnormerne for fjerkrækød er defineret som kød, der kun har været kølet.

Når fjerkræ bliver marineret, er det ikke længere fersk, men tilberedt kød. Handelsnormerne gælder imidlertid ikke for tilberedt kød. I stedet er det omfattet af to andre regelsæt: hygiejneforordningen samt de generelle mærkningsregler og vildledningsbestemmelsen.

Og for nu at gøre det hele lidt mere indviklet, har hygiejneforordningen en lidt anden definition af fersk kød. Den siger, at fersk kød enten kan være kølet eller frosset.

Mærkningsreglerne forvirrer så sagen yderligere: De kræver kun, at varebetegnelsen er beskrivende og egnet til at identificere produktet.

”De oplysninger, tilberedt kød anprises med, skal være korrekte og må ikke vildlede forbrugeren,” siger jurist Jørgen Bender-Pedersen, der arbejder med mærkningsregler i Fødevarestyrelsen.

Kyllingen kan altså godt være mærket både fersk og marineret, så længe den ikke giver forbrugeren indtryk af, at indholdet er fersk. Det vigtige i denne sammenhæng er, at det tydeligt fremgår af mærkningen, hvis kødet er blevet tilberedt.

Jørgen Bender-Pedersen understreger, at det er op til den lokale fødevareregion konkret at afgøre, om varemærke, varebetegnelse, præsentation eller reklame med ordet ’fersk’ vildleder.

Han vil derfor anbefale forbrugere, der føler sig vildledt, at henvende sig til fødevareregionen. ■

Af **Louise Skøtt Gadeberg** / Testansvarlig **Gitte Sørensen** / Research **Rune Bender Justesen**

KATTENS TIL FORVIRRING

Vådt eller tørt, dyrt eller billigt. Kattemad fås i alle afskygninger og prislag, men kroner og kvalitet følges ikke altid ad.

Dåser er stablet højt, poser står på geled. Supermarkedernes hylder bugner af forskellige slags kattemad. Alt sammen i kulørt emballage og fantasifulde indpakninger for at lokke katteejere til. Men indpakningen afspejler imidlertid ikke altid indholdets kvalitet. Derfor tester Tænk syv slags tørfoder og ni slags vådfoder.

I testen af tørfoder vinder Hill's Science Plan med 87 procent i den samlede bedømmelse. Foderet har det helt rigtige indhold af næringsstoffer, og deklarationen på bagsiden er korrekt. Desværre ligger foderet også i den dyre ende.

Lige i hælene på den dyre vinder ligger to billigere alternativer, der begge får lige så gode karakterer i den samlede bedømmelse. Både Schnucki fra Aldi og Coshida fra Lidl ligger i top, når det gælder næringsindhold og deklaration. Begge produkter koster en syvendel af Hill's Science Plan for en dags ration og er helt på højde med luksusfoderet fra Hill's.

Sidstepladsen går til tørfoderet fra IAMS, som er blandt de dyreste og kun klarer sig halvt så godt som vinderen på grund af mangelfulde fodringsanbefalinger.

Hvad IAMS mangler på tørfoderet, vinder mærket til gengæld inden for vådfoder. IAMS Adult 1+ rich in chicken opnår hele 91 procent i den samlede bedømmelse, og det er mere end noget andet fodermærke i det samlede felt. Foderet fra IAMS scorer topkarakterer i samtlige kategorier. Desværre er det også det absolut dyreste produkt i denne test.

I bunden af testen af vådfoder ligger Dyrlægens Fuldfoder, som sælges af Føtex og Bilka. Som det eneste af de testede produkter har det problemer med indholdet af ernæringsstoffer, hvor blandt andet kaliumindholdet er for lavt.

KATTEMAD (FULDFODER)

		Samlet bedømmelse	Samlet bedømmelse, %	Indhold, g	Fundet til kr.	Dagsration, g	Pris pr. dagsration, kr.	Næringsindhold	Skadelige stoffer
Tørfoder									
1	**Hill's Science Plan** Adult 1-6 med kylling	TÆNK BEDST I TEST	▲▲	87	2000	189	53	5,04	▲▲	▲▲
2	**Schnucki** med kylling, and, kalkun og grøntsager	TÆNK BEDST I TEST	▲▲	87	1000	12	60	0,72	▲▲	▲▲
3	**Coshida** med okse, kanin, lam og grøntsager	TÆNK BEDST I TEST	▲▲	87	1000	12	62	0,74	▲▲	▲▲
4	**Royal Canin** Feline health nutrition fit 32 adult cats	TÆNK BEDST I TEST	▲▲	85	2000	199	57	5,66	▲▲	▲
5	**Coop Catz** med laks		▲	79	1000	22	62	1,35	▲▲	●
6	**Topsy** Fuldfoder til katte		▲	64	1500	14	62	0,57	▲	▲
7	**IAMS** Adult 1+ rich in chicken		●	52	3000	219	57	4,12	▲▲	▲▲
Vådfoder									
8	**IAMS** Adult 1+ rich in chicken	TÆNK BEDST I TEST	▲▲	91	100	9	280	23,80	▲▲	▲▲
9	**Specific** Adult		▲	71	150	10	233	15,55	▲	▲▲
10	**Opticat** Paté med fjerkræ		●	56	100	3	252	6,30	▲▲	▲▲
11	**Topic** med oksekød		●	55	100	3	257	6,43	▲▲	▲▲
12	**Hill's Science Plan** Tender Chunks bidder i sovs med kylling		●	55	100	9	224	20,16	▲▲	▲▲
13	**Coshida** Lækre bidder med oksekød i sauce		●	44	415	5	251	2,72	▲	▲▲
14	**Lux** med oksekød og høne		●	43	415	6	231	3,31	▲	▲▲
15	**Purina Pussi** med and og kylling		●	43	400	11	275	7,53	▲	▲▲
16	**Dyrlægens** Fuldfoder med oksekød og hjerte		▼	30	100	4	269	10,07	▼	▲▲

▲▲ MEGET GOD ▲ GOD ● MIDDEL ▼ UNDER MIDDEL ▼▼ DÅRLIG

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

Deklaration

Fodringsanbefalinger

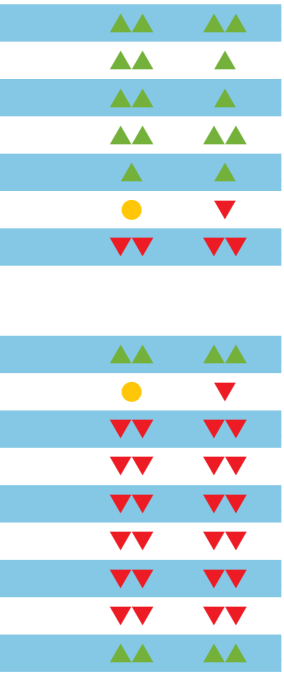

COPYRIGHT TÆNK / GRAFIK RASMUS BUHL

FAKTA OM TESTEN

Laboratoriet har analyseret 16 slags kattemad, syv slags tørfoder og ni slags vådfoder, alle beregnet som fuldfoder til voksne katte.

Næringsindhold
Indholdet af næringsstofferne protein, aminosyrer, calcium, fosfor, magnesium, natrium, kalium, sporstoffer, vitaminer og umættede fedtsyrer blev målt og vurderet i forhold til de normer, der angives af det amerikanske National Research Council (NRC 2006). Den optimale fodermængde blev bestemt for en let overvægtig kat på fire kilo. Kattens energibehov blev sat til 950 kJ omsættelig energi. Desuden har vi på baggrund af analyser i laboratoriet vurderet, hvor let foderet fordøjes.

Skadelige stoffer
Vi har målt indholdet af bly, cadmium, arsen og kviksølv samt giftstoffet aflatoxin.

Mikrobiologisk kvalitet
Er bedømt som det samlede kimtal samt indholdet af salmonella og E-coli bakterier. Alle prøverne var i orden og vægtes derfor ikke i det samlede resultat.

Deklaration
Deklarationerne blev bedømt i forhold til gældende retningslinier for mærkning af foder. Desuden blev reklamepåstande og anbefalinger bedømt.

Resultaterne vægtes således
Næringsindhold 60%, skadelige stoffer 20% og deklaration 20%. Hvis næringsindholdet får mindre end karakteren 'god', kan det samlede resultat ikke blive bedre end denne karakter.

Testen er udført i samarbejde med andre forbrugerblade i International Consumer Research and Testing, ICRT.

Af **Louise Skøtt Gadeberg /** Illustration **Flemming Dupont**

KATTE ER FOR FEDE

Mange katte spiser for meget og rører sig for lidt. Dyrlægerne kan ikke udpege den ideelle kattemad og råder til mere motion og færre godbidder.

Samme dejlige ret til aften – igen og igen og igen. Hver dag. Hele dit liv. Aldrig andre retter end denne … Sådan er kattens liv. Katte spiser omtrent det samme hver dag, flere gange om dagen. Nogle ejere synes, det er synd, men katten vil helst spise det, den er vant til. Det stiller imidlertid store krav til indholdet i den mad, du giver din kat.

Eksperter peger på, at fedme er et stort problem blandt katte. Både Århus Dyrehospital og Aalborg Dyrehospital vurderer, at hver tredje kat, de møder i deres konsultationer, er for fed. Det kan give katten problemer, som ligner dem, overvægtige mennesker har. Den får svært ved at bevæge sig, bliver doven og passiv, og den ekstra vægt overbelaster kattens led. Katte kan tilmed udvikle type 2 diabetes. Endelig kan katten få problemer med at vaske sig selv, simpelthen fordi den bliver for stor og usmidig til at kunne nå hele sin krop med tungen.

”Vi oplever et Garfield-syndrom blandt katte. Det er blevet hyggeligt med en stor, tyk, bamset kat, som man kan hygge og kæle med. Katten er en integreret del af familien, og når den piber og tigger efter mad, synes mange, det er synd.”

Sådan siger Charlotte Bjørnvad, som er dyrlæge og arbejder på Institut for Mindre Husdyrs Sygdomme på Landbohøjskolen i København. Hun har en ph.d. i dyrs ernæring. Alligevel kan hun ikke svare kort og konkret på, hvad man skal fodre sin kat med:

”Problemet er, at man kan ikke sige præcis, hvad den ideelle kattemad er. Vi ved det simpelthen ikke. Vi ved, hvad vi skal fodre en ko med, for at den producerer mest muligt mælk, men der findes ingen videnskabelige undersøgelser af, hvordan et dyr kommer til at leve længst eller undgår at udvikle sygdomme,” siger Charlotte Bjørnvad.

Hun fortæller, at man selvfølgelig ved, hvor meget katte minimum skal have af vitaminer og mineraler. Men det er ikke sikkert, at alle næringsstofferne optages i kattens krop, og derfor anbefaler nogle dyrlæger to-tre gange minimumsindtaget. Og så risikerer katten at spise for meget.

LEG KATTEN EFTER MUSEN

Nanna Enemark er dyrlæge på Århus Dyrehospital, og hun ser mange overvægtige katte i sit arbejde:

”Mange katte er indekatte, og i større byer er de ’lejlighedskatte’. De er ofte understimulerede og keder sig. Og hvis katten er alene hjemme ti timer om dagen, bliver turen rundt om madskålen dagens højdepunkt.”

Nanna Enemark minder også om, at appetitten vokser, og forbrændingen falder, når katte bliver kastreret eller steriliseret. Derfor skal kastrerede kattes ejere både skære ned på foderet og sørge for flere fysiske aktiviteter.

”Det er en rigtig god ide at motionere sin kat. Man kan for eksempel gå en tur med den i en park. Men man skal også være dens legekammerat og aktivere den med leg. Tænk, hvis vi mennesker levede et helt liv, hvor vi ikke foretog os andet end at sidde inde, spise og sove.”

Men kattepsykolog Lene Houe mener ikke, at en tur i parken er optimalt for katten:

”Katten er ikke en hund, som man løber en tur med. Man skal motionere katten på dens eget territorium, for den kan blive meget skræmt ved at komme ud i en kæmpe park. Tag hellere en gren eller fiskestang med en svævende, farvestrålende ting for enden og lad katten strække sig og hoppe efter den.”

VAND – IKKE MÆLK

Katte er rovdyr, og de har brug for et højt indhold af protein i deres foder i forhold til mennesker. De kan ikke leve af planter alene, men er afhængige af animalske proteiner i foderet. Men hvad er så bedst – tørfoder eller dåsemad? Det er lidt af et mysterium for mange katteejere.

Og det kommer helt an på, hvor god katten er til at drikke vand, forklarer Charlotte Bjørnvad fra Landbohøjskolen. Flere studier af kattes drikkevaner viser nemlig, at nogle katte har tendens til at drikke meget lidt, når de får tørfoder. Og det kan skade katten på længere sigt:

”Katten er oprindelig et ørkendyr, der

er meget god til at koncentrere sin urin. Når den drikker for lidt, kan der dannes små krystaller i urinen, som kan udvikle sig til urinvejssten. Og især hankatte er udsatte, fordi deres urinrør et mindre end hunnernes."

Charlotte Bjørnvad foreslår, at man bløder tørfoderet op i vand eller køber noget specielt foder, der indeholder meget magnesium. Det giver kattens urin en konstant pH-værdi, og så får katten ikke urinvejssten.

Hun understreger, at vand ikke kan erstattes med mælk. Mælk indeholder laktose, mælkesukker, som katte kun kan nedbryde som killinger – med alderen mister de simpelthen den evne. Fløde kan være et alternativ, men da det primært indeholder fedt, er det ikke en sund vane.

EFTERLIGN NATUREN

Kattemad skal gerne ligne den mad, som katten ville få i naturen, mest muligt. Men det er ikke lige let. Katte har for eksempel brug for aminosyren taurin. Får katten ikke tilstrækkeligt taurin, kan den blive blind samt få problemer med hjertemuskulatur, fertilitet og immunforsvar.

Katte får i naturen deres behov for taurin dækket, når de spiser mus eller fugleunger. Kattemad tilsætter man taurin, da stoffet forsvinder fra råvarerne, når de forarbejdes. Og selv om katten får sit behov for taurin dækket igennem sit foder, er det stadig en god ide at lade katten jage mus eller fugleunger, så den også får taurin naturligt.

Vådkost øger risikoen for, at katten får paradentose og tandsten, fordi katten ikke bruger sine tænder på samme vis, som når den flår et bytte. Her er Charlotte Bjørnvads råd dog mere menneskeligt:

"Man kan få en tandbørste, som man sætter på fingeren, og så børster man tænder på katten, ligesom man gør på sine børn."

FLERE RÅD OM FODER OG KATTEADFÆRD

Flere af de testede produkter anbefaler for store mængder foder til katten. Hold øje med din kat og skær ned på foderet, hvis den tager på, uanset hvad der står på pakken.
Tænk har også testet en række mærker, der ikke er så udbredte på det danske marked, men sælges på nettet eller i helsebutikker, blandt andet Yarrah Økologisk kattemad og Almo Nature. Sidstnævnte får meget lave karakterer for næringsindholdet. Se alle resultater på **www.taenk.dk**
Her får du også gratis rådgivning fra kattepsykolog Lene Houe og dyreadfærdsterapeut Maiken Lysholm Sten.

Katten Feline er så sky, at det ikke lykkedes fotografen at tage et billede af hende. Her er det Perle, som poserer.

Af **Louise Skøtt Gadeberg /** Foto **Johnny Anthon Wichmann**

KÆLEN MED ET KLIK

To af familien Bredahls katte slås og trives ikke sammen. Ved hjælp af klikkertræning lærer dyreterapeuten den sky Feline at koble leg med godbidder.

Ud af kurven på øverste hylde i reolen i kælderen, ned på en afsats og videre ned på gulvet i et spring. Og så ud i løbegården i fuld fart. Sådan reagerer katten Feline, da dyreadfærdsterapeuten nærmer sig. Feline er sky, vil ikke berøres eller kæles med, og hun slås med Coco, en af de andre katte i huset.

Familien Bredahl er bekymret for Feline, og derfor har de ringet efter dyreadfærdsterapeut Maiken Lysholm Sten. Hun skal vurdere Felines væremåde og psykiske tilstand og give familien gode råd til, hvordan de nærmer sig Feline og vænner hende til at blive kløet og kælet med.

Tine Bredahl viser Maiken Lysholm Sten rundt i huset i Odense og i kattenes løbegård. Hun fortæller om kampene mellem Coco og Feline: De hvæser og bider ud efter hinanden og jager hinanden igennem huset. For nylig er Tine Bredahl begyndt at skille kattene ad, når de slås, så kampene ikke udvikler sig. Familien og terapeuten snakker frem og tilbage om kattenes hverdag, dagsrytmer, personlighed, madvaner og indbyrdes forhold.

Som killing var Feline meget 'alene' det første halve år af sit liv. Familien fik hende fra Inges Kattehjem.

"Alle pattedyrs anlæg for kontakt og socialt samvær grundlægges den første korte tid af vores liv, og senere kan det være for sent at rette op på svigt," siger Maiken Lysholm Sten.

"I bedste fald kan Feline og Coco lære at omgås, men de bliver nok ikke perlevenner og begynder at vaske hinanden. Vi mennesker kan jo heller ikke holde ud at dele stue med hvem som helst. Så forbered dig på, at du i værste fald må af med en af dem."

Tine Bredahl får et nervøst blik i øjnene: Hun vil nødig af med en af sine katte, for de er en stor del af hendes liv.

Pludselig sker der noget uventet. Feline lægger sig på stuegulvet – lige ved siden af Coco. Tine Bredahl er forundret: Så tæt har de aldrig ligget før. Kattene ligger ryg mod ryg for at undgå en egentlig konfrontation,

Tine Bredahl har fire katte: den røde killing Zuma, den pjuskede Coco, stribede Perle og Feline, som holdt sig væk.

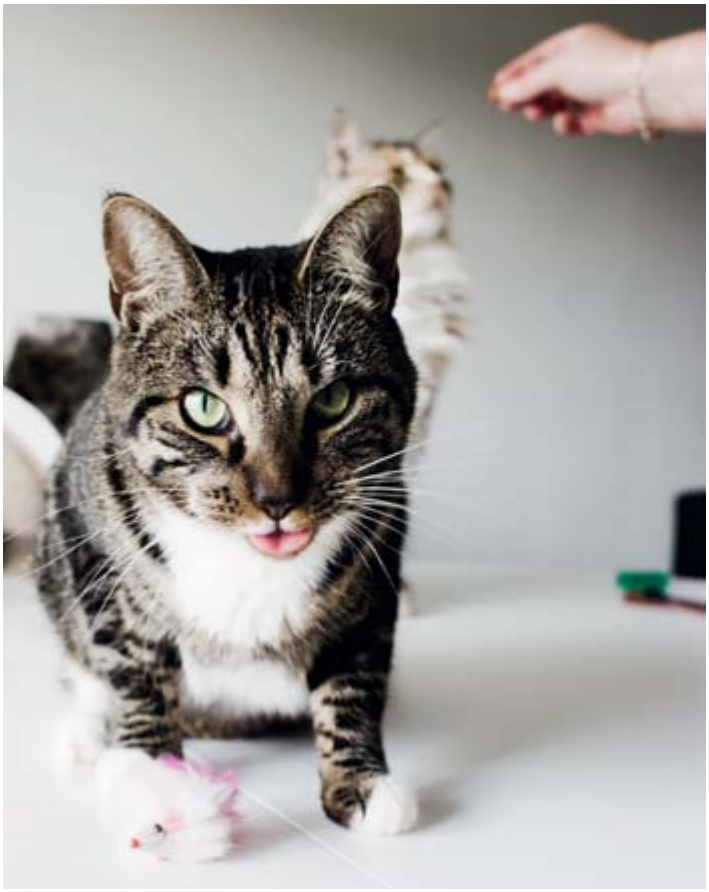

forklarer Maiken Lysholm Sten. De beroligende blomsterdråber, som kattene nu har fået i et par dage, har formentlig taget toppen af kattenes aggressioner. Tine Bredahl serverer kaffe og kage for terapeuten, og snakken fortsætter.

VÆNNET TIL KÆRTEGN

Imens er Feline kravlet op i en hvid, blød kurv i vindueskarmen bag et gardin. Maiken Lysholm Sten trækker gardinet fra og kigger Feline lige i øjnene. Nu vil hun vise Tine Bredahl, hvordan hun kan vænne den sky kat til at forbinde berøring med noget godt. Og her bruger hun en særlig metode, nemlig den såkaldte klikkertræning.

Terapeuten kravler ned på gulvet og kradser i gulvtæppet. Efter lidt tid hopper Feline ned på gulvet til hende. I det samme klikker Maiken Lysholm Sten med en dims af plastik og metal, som hun har i hånden. Klikkeren giver en høj metallisk lyd. Samtidig giver hun Feline en godbid som belønning for at nærme sig.

Feline bliver nysgerrig. Hun går lidt tættere på terapeuten – måske er der flere godbidder i farvandet. Da Feline nærmer sig, klikker Maiken Lysholm Sten igen, og igen får Feline en godbid.

En halv time og en masse klik og godbidder senere kan Maiken Lysholm Sten få lov til at ae Feline på hovedet og ned ad ryggen. Katten sidder helt stille og nyder – om ikke berøringen så godbidderne, der følger med.

Pointen med klikkertræningen er, at Felines underbevidsthed forbinder berøring med noget godt. Kliklyden fortæller katten, hvilken handling der udløser godbidden. Og Feline fatter hurtigt sammenhængen mellem at finde sig i berøring og få de lækre godbidder.

"Hun er hurtig på øverste etage. Hun har allerede regnet ud, at det betaler sig at blive rørt ved," siger Maiken Lysholm Sten, der for længst er begyndt at knække godbidderne over i flere stykker. Ellers ville Feline alt for hurtigt blive mæt og miste interessen for legen. Hun må kun få godbidder under træningen – og ellers ikke. Terapeuten træner videre med Feline og forsøger at forklare kattens adfærd, så familien forstår baggrunden for, at hun holder sig for sig selv.

"Det er en kunstig situation at have flere katte sammen. De er ikke sociale dyr fra naturens side. Feline har ikke så meget selvtillid, og derfor føler hun sig truet af Coco, der er meget selvsikker. Og et hus er et meget lille territorium for flere end én kat."

Terapeuten forklarer Tine Bredahl, at hun skal træne cirka en time om dagen med Feline – eller indtil katten mister interessen.

"Træn indtil Feline lader dig tage fat i hendes poter eller lader dig røre hende på maven. Og når du må det, så kan I øve, at hun kommer, når du kalder. Med tiden vil Feline få et bedre selvværd og både falde mere til ro over for Coco og over for jer." ■

Læs mere om klikkertræning, dyreadfærd og Maiken Lysholm Sten på:
www.animal-farm.org

NETTET FLYTTER LANGSOMT

Vi finder hurtigt frisørens adresse på Krak, bestiller biografbilletter eller tjekker lige, hvornår Silvan lukker. De fleste af os bruget internet i vores hverdag og er afhængige af, at det flyder frit og bare fungerer. Det gælder også, når vi flytter.

Og så har vi balladen, når flyttekasserne er pakket ud, alt er på plads, og linjen stadig er død. De fleste internetudbydere beder om et varsel på en måned før flytningen, hvis du vil være sikker på, at din nye bolig er på nettet. Men Tænk kender til forbrugere, som først kom på nettet igen to måneder efter, de var flyttet – og tre måneder efter, de havde meldt flytning til deres teleselskab. Så vi har spurgt de største på området, hvad det er, der tager så lang tid.

"Vi skal ikke grave nye kabler ned, men der skal laves en teknisk omstilling. Det betyder, at du skal kobles fra den telefoncentral, du flytter fra, og kobles til den central, du flytter til. Det er en fysisk proces, der skal planlægges og koordineres, og derfor siger vi cirka en måned," forklarer Ib Konrad Jensen, der er presserådgiver i TDC.

"Pointen er, at vi ikke kører ud til samme central otte gange lige efter hinanden, men i stedet samler opgaverne sammen og lader én tekniker klare dem på en dag." (*lsg*)

ILLUSTRATION RUNE FISKER, BENNYBOX

STRITHÅR

På Tænk er vi ikke helt uvant med frejdige slogans, men ind imellem sker det nu, at vi løfter et øjenbryn.

"Toppik skjuler dit hårtab," lover firmaet Baldacci. Så Tænk valfarter ind på hjemmesiden toppik.dk – blot for at konstatere, at her sælges Toppik i såvel lille som large.

Nu dæmrer virkeligheden for os: Toppik er et produkt til dem, der er blevet tynde i toppen. Tænk kontakter kommunikationsrådgiver Henrik Byager for at få et bud på produktets brand value.

"Det lyder jo som en joke," siger han og gætter på, at produktet ikke er dansk. Og ganske rigtigt: Firmaet Baldacci hører hjemme i Sverige.

"Det er jo sådan en munter lille historie om nogen, der ramler ind i noget, der på dansk kommer til at lyde lige lovlig friskt. Det er sådan noget, virksomheder ikke altid tænker på i en international verden," siger han. Og tilføjer:

"Det produkt er nok lige så svært at sælge her, som det ville være at sælge kukure i Sverige."

Men helt så skidt står det faktisk ikke til, bedyrer salgschef Peter Åslund fra Baldacci. I august blev der solgt Toppik for 180.000 kroner i Danmark. Og omsætningen stiger med 20-25 procent om måneden.

"Det er klart, at det ikke er noget godt navn på det danske marked, og vi havde gerne set, at det hed noget andet. Men det er et internationalt varemærke, og vi har ingen indflydelse på navnet," siger han og tilføjer:

"Men på den anden side betyder det, at folk snakker om os, og vi bliver hurtigt kendte."

Det er nu ikke sikkert, at det er en fordel, mener Henrik Byager.

"Hvis det henvendte sig til unge, så kunne man godt gøre det til et lidt kult-sjovt produkt, men ikke når det henvender sig til mænd på 50 plus, for så er man over fnisealderen," siger han.

Er der i øvrigt nogen, der har erfaring med at sælge kukure i Sverige? (*terp*)

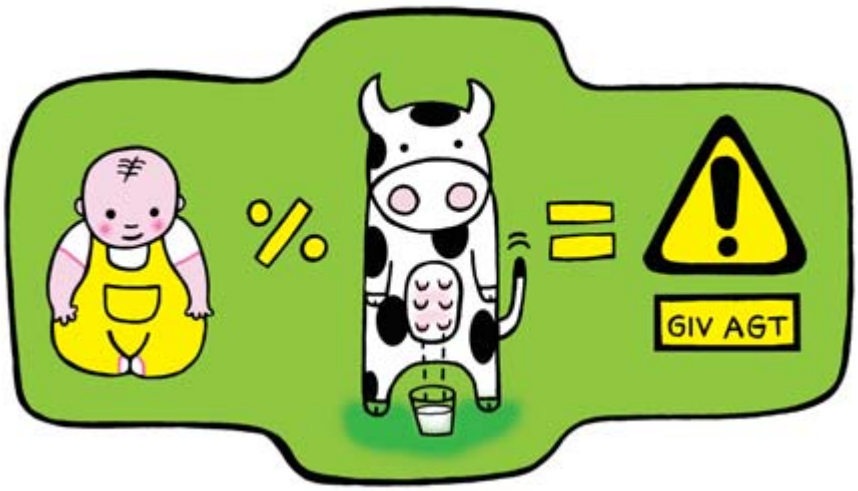

ILLUSTRATION MAJBRIT LINNEBJERG

KERNESUND DEBAT

Småbørnsforældre i Gentofte har fået en usædvanlig mail fra kommunen. I mailen advarer kommunelægen mod at følge flere af rådene i de to populære kostbøger Kernesund mad og Kernesund familie.

I bøgerne skriver forfatterne for eksempel, at forældre bør give deres småbørn rismælk i stedet for komælk. Men rismælk indeholder så lidt protein, at børnene kan komme til at lide af alvorlig underernæring. Derfor opfordrer kommunelægen til, at forældre, der overvejer at følge rådene i bogen, kontakter deres egen læge for råd og vejledning om kost.

Gentofte Kommune står ikke alene med sin bekymring. Både Sundhedsstyrelsen og Fødevarestyrelsen advarer mod rådene, og på Facebook har cand. scient. i human ernæring, Per Brændgaard Mikkelsen, oprettet debatgruppen Stop ernæringsvrøvl.

Gruppen vil indsamle eksempler på forvrøvlede kostråd og offentliggøre dem til skræk og advarsel. Foreløbig har 1200 brugere meldt sig ind i gruppen, der kan findes på Facebook – søg på Stop ernæringsvrøvl. (*terp)*

OVERFRANKERING TÆLLER IKKE

Sætter du for lidt porto på et brev eller en pakke, kan du være vis på at betale strafgebyr – også selv om synderen i virkeligheden er Post Danmark selv. Det fik en ung studerende at føle, da en medarbejder på posthuset gav hende et frimærke, som var for lille til brevet.

Men at posthuset selv havde kludret i det, kunne hun ikke dokumentere. Så hun betalte blot den samlede regning fra Post Danmark, som var løbet op på godt 132 kroner for et administrationsgebyr samt to rykkergebyrer.

”Ingen er fejlfri, så desværre kan sådanne fejl ske,” siger vicedirektør i Post Danmark, Søren Ravn Jensen, og tilføjer, at regningen normalt vil blive slettet, hvis kunden kan sandsynliggøre, at hun har handlet i god tro.

På den anden side tjener Post Danmark en ekstra skilling, hver gang en kunde overfrankerer. Men de penge skal kunderne ikke forvente at få igen, for disse beløb registrerer postvæsnet knap så nidkært.

”Desværre,” siger Søren Ravn Jensen. ”Vi registrerer ikke overfrankerede breve, da det ville være forbundet med betydelig administration og dermed omkostninger, som skulle dækkes. For en overfrankering på 50 øre eller fem kroner er det et regnestykke, der hverken går op for os eller for kunden.” (*all)*

NYT FRA
FORBRUGERRÅDET

NAR BANKEN LØBER FRA ANSVARET

700.000 kroner tabte en kvinde på at følge sin bankrådgivers råd. Nu har Pengeinstitutankenævnet behandlet sagen og afgjort, at Forstædernes Bank skal betale de 700.000 kroner tilbage. Der er bare ét problem: Banken nægter at følge afgørelsen. Forbrugerrådet mener, at hvis banken ikke vil følge ankenævnets afgørelse, må den tage sagen til domstolen og ikke lade det gå ud over den enkelte forbruger.

BEDRE TILSYN MED BANKEN

To banker i Danmark er bukket under for den finansielle krise. I begge tilfælde med en bevidst strategi med stor vækst, skabt ved at satse ensidigt på boligmarkedet. Og i begge tilfælde har bankerne i stort omfang solgt aktier til egne kunder, som nu sidder tilbage med store tab. Det kunne have været undgået med et forbud mod, at bankerne markedsfører egne aktier til bankens kunder, mener Forbrugerrådet.

FOTO COLOURBOX

BØRN BETALER MED MOBILEN

Mange forældre er ikke klar over, at de med mobiltelefonen har udstyret deres børn med en slags kreditkort. I mange computerspil og sociale fællesskaber på nettet kan man veksle rigtige penge til virtuelle møntenheder og købe sig til ekstra fordele. Betalingen kan både ske med betalingskort og via mobiltelefonen, hvor beløbet opkræves over telefonregningen. Forbrugerrådet mener, at udbyderne bag disse internetspil og -tjenester skal sikre, at forældrene har godkendt købet, inden de indkasserer penge fra børnene. *(tp)*

Camilla Udsen
fødevarepolitisk medarbejder

Henrik T. Lund
testchef

Carsten Holdum
økonom

Tina Dhanda
jurist

FOTO COLOURBOX

SPIS BARE HAVREGRYN

For en del år siden var der alarmerende artikler i pressen om stoffet akrylamid, som man ved et tilfælde havde fundet i ristede morgenmadsprodukter i stor stil. Stoffet kan give kræft og er forbudt i andre sammenhænge. Efter nogle hektiske uger forsvandt debatten sporløst.

I foråret kom der så et lille pip igen på grund af en bemærkning, som fødevareforskeren Ane Bodil Søgaard var kommet med. Hun nævnte en risiko for kræft på grund af akrylamid i havregryn. Det blev i pressen tolket, som om havre var farligt, og debatten blev lukket lynhurtigt.

Kan Forbrugerrådet/Tænk tage denne sag op?

Hvis der er sandhed i problemstillingen, er det jo uetisk ud over alle grænser at holder oplysningen tilbage.

Karin Sivertsen, Aalborg

Akrylamid er et stof, der kan dannes i kulhydratrige fødevarer, som udsættes for høj temperatur i lang tid. Det er helt rigtigt, at stoffet formentlig er kræftfremkaldende. Akrylamid findes blandt andet i chips, stegte kartofler som pommes frites, brød, kager, nogle morgenmadsprodukter og i kaffe.

Lige fra man i 2002 opdagede, at akrylamid kunne dannes i fødevarer, har morgenmadsprodukter således været i søgelyset på grund af fremstillingsprocessen. Derfor har man både i Danmark og i udlandet undersøgt en lang række morgenmadsprodukter, herunder havregryn.

Man har fundet ud af, at havregryn faktisk har et meget lavt indhold af akrylamid, og at det ligger langt lavere end i andre morgenmadsprodukter.

Derfor er der heldigvis ingen grund til at lade være med at spise havregryn. Det er stadig noget af det sundeste, du kan spise om morgenen på grund af det lave sukkerindhold og det høje indhold af sunde kostfibre.

Den sikreste måde at minimere sit indtag af akrylamid er ved at følge de generelle kostråd: spis mere frugt, grønt, brød og kornprodukter, spar på fedtet, begræns grill- og friturestegning og undgå at branke eller brænde fødevarer, når du tilbereder dem.

Myndighederne er i øvrigt opmærksomme på problematikken omkring akrylamid.

Camilla Udsen

MOBILENS TASTER KNÆKKER

Jeg købte en mobiltelefon til min datter i januar. Efter kort tid knækkede de fleste taster, og det viste sig, at hendes kusine og andre på nettet havde haft det samme problem. Så jeg tænkte (måske ikke så logisk), at det var bedre med en ny. Jeg fandt købeloven og sendte den til firmaet. Der kom svar tilbage som følger:

"Vi kan desværre ikke tilbyde dig at ombytte telefonen til en ny. Vi kan tilbyde dig reparation af din telefon. Her har vi 2 afhjælpningsforsøg. Kan vi ikke afhjælpe problemet, og skal telefonen ind en tredje gang med samme fejl (fejlen skal være konstateret 3 gange), kan vi sende telefonen ind til producenten med henblik på ombytning. Dette er i overensstemmelse med købeloven."

Efter dette opgav jeg, men kan det virkelig være rigtigt?

Elisabeth Madsen, Herning

Som udgangspunkt er det dig, der kan vælge, om du vil have mobiltelefonen repareret, eller om du vil have den byttet til en ny. Butikken kan dog afvise dit krav om at få en ny telefon, hvis det er væsentligt dyrere for dem at give dig en ny frem for at reparere den defekte. Det er altså ikke nok, at det er lidt dyrere for butikken; forskellen skal være uforholdsmæssig stor.

Desuden kan det tale for dit krav om en ny telefon, at fejlen viser sig kort tid efter købet, og at man typisk bruger en mobiltelefon hver dag, særligt hvis du ikke får stillet en lånetelefon til rådighed i mellemtiden.

Hvis du ikke kan blive enig med forhandleren, kan du klage til Forbrugerklagenævnet, hvis telefonen – inklusive abonnement i en eventuel bindingsperiode – har kostet 800 kroner eller mere.

Tina Dhanda

GAMLE TEST

Jeg synes, det er fantastisk, at nogen gider teste en hel masse produkter for os andre. At vi skal betale for at få information, er for så vidt også helt ok, men så skal det også være den absolut nyeste viden.

Her halter jeres hjemmeside dog lidt. Her er både test fra 2007 og 2006. Måske der her i september 2008 er kommet forbedringer eller endda nye produkter til i den kategori, I har testet. Hvis man skal investere, skal man have noget, man ikke kan få andre steder, og det er den absolut nyeste viden.

Helle Bøjsen, Stouby

Tænks læsere har mange gode forslag til, hvad vi skal teste. Og takket være den teknologiske udvikling kommer der hele tiden nye produkter – eller nye udgaver af eksisterende produkter.

Vi ville meget gerne teste det hele, men det er simpelthen hverken praktisk eller tidsmæssigt muligt. Vi må prioritere.

Tænk bringer mellem fire og syv splinternye test i hvert nyt nummer af bladet. Vi regner med at nå omkring 60 test i år – alle af produkter, som var markedsaktuelle på testtidspunktet.

På vores hjemmeside www.taenk.dk bringer vi netop nu omkring 270 forskellige test. Mange af dem er opdateret for nylig, men nogle af dem har, som du skriver, flere år på bagen. Ofte indeholder de gamle test stadig nyttig viden og kan bruges som et fingerpeg, og derfor kan vi ikke generelt sige, at en test er forældet efter to eller tre år. Flere af vores test giver desuden en række tips og råd, som stadig er aktuelle. Men vi er opmærksomme på det og rydder hele tiden op.

Har du et spørgsmål til en test eller artikel i Tænk eller et andet forbrugerspørgsmål? Så send en mail til **red@fbr.dk.** Kun offentliggjorte henvendelser besvares.
Tænk forbeholder sig ret til at redigere eller forkorte læserbreve.
Er du medlem, kan du få personligt svar på spørgsmål om købelov og test ved at sende en mail til **medlem@fbr.dk.** Husk dit 6-cifrede medlemsnummer, der står lige over dit navn på bagsiden af Tænk.

En række af vores store test opdaterer vi løbende på hjemmesiden. For eksempel kommer der hele tiden nye fladskærme, digitalkameraer og printere, som vi tester og opdaterer på hjemmesiden. Vi øger hele tiden antallet af testede produkter, og i 2008 kommer der testresultater for over 1000 testede produkter. Derfor er det altid en god ide at tjekke vores hjemmeside, hvis man skal ud og købe nyt, både fordi den er hurtigere opdateret og har plads til at bringe resultater for ældre produkter, som stadig er på markedet.

Henrik Teglgaard Lund

HURTIGE LÅN MED HØJE RENTER

I de seneste uger er jeg stødt på en reklame fra www.folkia.dk om mikrolån. Jeg kan ikke forstå, at disse lån er lovlige. Så vidt jeg kan se, drejer det sig om renter i størrelsesordenen 1000 procent om året.

Hvordan kan det være tilladt?

Jens Andresen, Silkeborg

Vi har også svært ved at forstå, at lån med årlige omkostninger (ÅOP) på mellem 100 og 1.000.000 procent er lovlige. Der er nemlig dukket et mylder op af disse lånetilbud, som typisk handler om ultrahurtige lån, der især henvender sig til unge.

Forbrugerrådet anmeldte allerede for et år siden et af disse firmaer til politiet for at få undersøgt, om firmaet overtræder straffelovens ågerparagraf. Politiet har imidlertid vurderet, at dette ikke er tilfældet. Måske er tiden simpelthen løbet fra denne ganske gamle paragraf i straffeloven.

Under alle omstændigheder er det vigtigt, at alle kender prisen på lån. Her handler det om at se på lånets ÅOP. Almindelige lån koster mellem fem og 20 procent ÅOP. Vi skal også huske at klæde vores børn grundigt på, så at de ikke falder for hurtige, men dyre penge.

Forbrugerrådet arbejder for, at Folketinget indfører en maksimal rentesats i låneforhold, for eksempel en normal rentesats plus 15 procent, så der fortsat er noget spillerum for markedet. Vi ved endnu ikke, om der er politisk flertal i Folketinget for en ændring.

Carsten Holdum

ARKITEKTEN SVARER IKKE

Vi har et hus fra 1938, som vi gerne vil bygge lidt om på, blandt andet vil vi udvide loftetagen med en kvist. Da vi ønsker at være tro mod den oprindelige byggestil, kontaktede vi et arkitektfirma i begyndelsen af året. Efterfølgende havde vi besøg af en arkitekt, som hørte på vores forslag og tog nogle noter på en lap papir. Han sagde, at vi ville få tegninger i løbet af en til to uger.

Efterfølgende har vi rykket for tegningerne både pr. telefon og pr. mail, og når endelig han svarer, får vi forskellige undskyldninger om, at tegningerne eller forskellige ansøgninger om tilladelser ligger hos kommunen. Da vi nu har hørt på det i snart et halvt år, har jeg kontaktet kommunen, som fortæller, at de aldrig har modtaget noget på vores ejendom. Vi har mistet tilliden til arkitekten og vil derfor gerne bruge en anden.

Hvordan slipper vi af med ham, så vi ikke lige pludselig står med tegninger (og regninger) fra to arkitekter?

Ellen Roesgaard, Varde

Ud fra det sagsforløb, du beskriver, er der ingen tvivl om, at arkitekten ikke har holdt sin del af aftalen. I har ventet på tegningerne i knap et halvt år, selv om I fik at vide, at I ville modtage dem inden for en til to uger. Da arkitekten ikke har leveret tegningerne på trods af gentagne rykkere fra jer, kan I ophæve aftalen med arkitekten.

I bør derfor sende et brev (gem kopi og kvittering for afsendelsen) eller en e-mail til arkitekten, hvor I opridser hele sagsforløbet og til sidst skriver, at I på den baggrund ophæver aftalen. Derefter kan I indgå en ny aftale med en anden arkitekt.

Tina Dhanda

FORBRUGERRÅDET

Direkte medlemstelefon: 7741 7740
Åbningstid: Onsdag til lørdag kl. 9-12.
Det er en fordel at have sit medlemsnummer klar. Medlemsnummeret er det 6-cifrede tal, der står lige over dit navn på bagsiden af Tænk.
Du kan også sende en mail: **medlem@fbr.dk**

Alle forbrugere kan blive personligt medlem af Forbrugerrådet. Medlemskabet koster det samme, som hvis man blot er abonnent på Tænk. Du kan altid afmelde dit medlemskab.
Medlemsnyt: Vil du have en e-mail, når der sker noget nyt? Send navn, adresse, e-mail og gerne dit medlemsnummer til **medlem@fbr.dk**

Af **Karen Agerbæk Jørgensen** / Testansvarlig **Rasmus Partsch** / Research **Rune Bender Justesen**

DE RINGER OG SPILLER

Telebutikkerne bugner af lækre, kulørte mobiltelefoner. Alle ser ud til at kunne det samme, og det kan de stort set også.

Pris, design og de ekstra funktioner gør hele forskellen, når du køber ny mobil. Vælger du Apples nye iPhone, får du ikke en bedre telefon. Men du får de basale telefonfunktioner i en federe og mere gennemtænkt indpakning.

Tænk har testet 50 nye mobiltelefoner, deriblandt den nye iPhone. Alle er testet på de mest basale funktioner, og 19 af modellerne får bedømmelsen 'Bedst i test'. Telefonerne kan næsten det samme. Derfor kan du sagtens lade pris og design råde, når du vælger ny mobil.

Derudover skal du overveje, hvad du skal bruge telefonen til. Skal den blot bruges til snak og sms? Eller skal den tage gode billeder og give dig sød musik i ørerne med en FM-radio? Her har vi valgt at vise resultater for ni af de dyreste, som alle kan noget ekstra.

Vil du bruge mobilen som musikafspiller, er der flere ting, du bør holde øje med. Find ud af, om der følger et ordentligt sæt hovedtelefoner med og sørg for at tjekke lydkvalitet og brugervenlighed i butikken.

De fleste mobilkameraer er langt fra af samme gode kvalitet som almindelige digitalkameraer. Men skal mobiltelefonen kunne tage billeder, når du er på farten, bør du se på muligheden for autofokus, blitz og skærmens størrelse. Mange megapixels er ikke nogen sikker indikator for, at kameraet er godt.

MOBILTELEFONER			Samlet bedømmelse	Samlet bedømmelse, %	Fundet til, kr.	Tyveribeskyttelse	Wi-fi	FM Radio	Praktisk brug og holdbarhed	Brug som telefon	Sms	Foto, samlet bedømmelse	Kameraopløsning, Mpixel
1	**Nokia** N82	TÆNK BEDST I TEST	▲	70	2.662	Nej	Ja	Ja	▲	▲	▲	▲	5,0
2	**Apple** iPhone 3G, 16GB		▲	69	5.293*	Nej	Ja	Nej	▲	▲	▲	●	2,0
3	**Samsung** SGH-i550	TÆNK BEDST I TEST	▲	68	3.083	Nej	Nej	Ja	▲	▲	▲	▲	3,2
4	**Nokia** N95 8GB	TÆNK BEDST I TEST	▲	68	3.445	Nej	Ja	Ja	▲	▲	▲	▲	5,0
5	**Sony Ericsson** W960i	TÆNK BEDST I TEST	▲	68	3.270	Nej	Ja	Ja	▲	▲	▲▲	▲	3,2
6	**LG** KF750 Secret	TÆNK BEDST I TEST	▲	67	3.417	Nej	Nej	Ja	●	▲	▲	●	5,0
7	**Samsung** SGH-U900 Soul	TÆNK BEDST I TEST	▲	66	3.019	Ja	Nej	Ja	●	▲	▲	▲	5,0
8	**Nokia** 7900 Prism		●	50	1.782	Nej	Nej	Nej	▼	▲	▲	●	2,0
9	**Samsung** SGH-i780		●	50	3.749	Nej	Ja	Nej	▼	▲	▲	▲	2,0

* Prisen er inklusive mindsteprisen for 6 måneders abonnement bundet hos Telia

▲▲ MEGET GOD ▲ GOD ● MIDDEL ▼ UNDER MIDDEL ▼▼ DÅRLIG

FAKTA OM TESTEN

Telefonerne i testen er først og fremmest bedømt som telefoner. Praktisk brug og holdbarhed, brug som telefon og sms vægter tilsammen tre fjerdedele af testens samlede resultat. Vi har testet kameraet ved at vurdere kvaliteten af billeder taget under forskellige lysforhold. Vi har set på, hvor mange forskellige funktioner kameraet tilbyder, og hvor godt de virker. Musikfunktionen er testet for navigation i filerne, lydkvalitet og musikoverførsel. Vi registrerer også, om telefonen har flight mode, altså om det er muligt at slukke telefonen og stadig spille musik. Desuden vurderer vi, om telefonen er velegnet til sjov og spil, som multimedieafspiller og mobilt kontor.

Resultaterne vægtes således:
Praktisk brug og holdbarhed 35%, brug som telefon 30%, sms 10%, kamera 10%, andre funktioner 10%, musik 5%.

Testen er udført i samarbejde med andre forbrugerblade i International Consumer Research & Testing, ICRT.

WEB

I alt har vi nu resultater for 110 laboratorietestede mobiltelefoner på **www.taenk.dk**
Her kan du også sammenligne alle de 40 modeller, som klarer kravene til at få betegnelsen 'Bedst i test'.

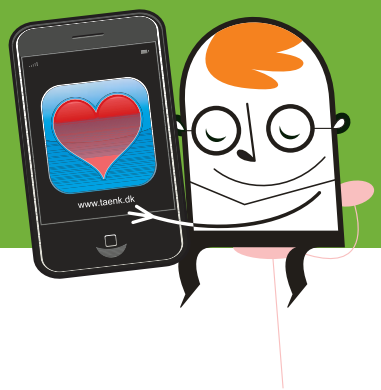

FOTO HIGHLIGHT / GRAFIK RASMUS BUHL

6 7 8 9

Autofokus	Prefokus	PictBridge	Hurtigtast	**Musikafspiller**	Stik til alm. høretelefoner	Memory card slot	Hukommelse, mb	**Andre funktioner**	Basale funktioner	Spil og sjov	Mobilt kontor	Multimedieafspiller
Ja	Ja	Ja	Nej	▲	Ja	Ja	100	▲	●	▲▲	▲▲	▲▲
Nej	Nej	Nej	Ja	▲	Ja	Nej	14.640	▲▲	▲	▲▲	▲▲	▲▲
Ja	Nej	Nej	Ja	▲	Ja	Ja	150	▲	▼	▲	▲▲	▲▲
Ja	Ja	Ja	Ja	▲	Ja	Nej	8.192	▲	●	▲	▲▲	▲
Ja	Ja	Nej	Ja	▲	Ja	Nej	8.192	▲	▼	▲▲	▲▲	▲
Ja	Ja	Ja	Nej	▲	Ja	Ja	100	▲	▼	▲	▲▲	▲▲
Ja	Ja	Nej	Ja	●	Nej	Ja	120	▲	●	●	▲▲	▲▲
Nej	Nej	Ja	Nej	●	Nej	Nej	1.024	▲	●	●	▲▲	▲
Nej	Nej	Ja	Nej	●	Nej	Ja	150	▲	▼	▲▲	▲▲	▲▲

COPYRIGHT TÆNK

FOTO ICRT

iPhone tåler ikke vand

Apples nye stykke legetøj er milevidt foran andre telefoner. Men hold den indendørs, når det regner.

Af **Karen Agerbæk Jørgensen**

For lidt over 5.000 kroner får du 133 gram af verdens mest *hypede* telefon. Den kan det hele og mere til. Og så kan den drukne, hvis den bliver våd.

Tænk har testet tre iPhones, og to af dem fik alvorlige skader efter at være blevet udsat for laboratoriets vand-test, der simulerer en tur i regnen. Det er derfor vigtigt at beskytte telefonen mod vand og fugt, hvis du tager den med på løbeturen eller ringer hjem på en regnvejrsdag.

Apples iPhone 3G ligger i toppen af denne test, hvor den kun er bedømt på almindelige telefonfunktioner som tale, sms og holdbarhed. Derfor tæller ekstrafunktioner som GPS, hurtig adgang til net, ekstra programmer og lækkert design ikke med i bedømmelsen.

Men det er netop de funktioner, der gør telefonen speciel, mener Tænks testmedarbejder Rasmus Partsch:

”Køber du en iPhone, får du et stykke legetøj. iPhone er verdens fedeste telefon. Den er super lækker at bruge og er milevidt foran de andre telefoner i samme prisklasse. Jeg håber, den får de andre producenter op af stolen, så de fremstiller flere telefoner, hvor brugeren bestemmer indholdet. For eksempel kan du skifte kalenderen på din iPhone, hvis du er utilfreds med formatet,” siger han.

Bortset fra problemerne med at holde regnen ude er iPhone en holdbar mobiltelefon, der tåler at blive tabt på gulvet, og den store trykfølsomme skærm er også solid. Netop skærmen gør telefonen unik. I stedet for et almindeligt tastatur har den en skærm, hvor alle funktioner vælges og styres med fingrene. Skal du ringe hjem, trykker du først tastaturet frem på skærmen, før du taster telefonnummeret.

iPhones kamera får middelkarakter i testen, da det ikke tager særligt gode billeder.

HENT SPIL OG PROGRAMMER

Har du glemt, hvor mange drikkepenge du burde give tjeneren, eller keder du dig blot i bussen, er iPhone din ven i nøden. Du kan købe en masse forskellige programmer til telefonen i Apples online programbutik, AppStore. Her finder du en lommeregner, der regner drikkepengene ud, hurtige bilspil eller et program, der transformerer telefonen til en lommelygte.

Telefonen er bedre til at gå på nettet med end andre lignende telefoner. Den præsenterer websiderne godt, og det er lettere at navigere rundt på siderne end med andre telefoner. Desuden kan skærmen vendes, så websiderne vises på både den korte og den lange led.

Ulemperne ved iPhone er, at man skal holde den indenfor i regnvejr, og at man ikke selv kan skifte batteriet. Typisk holder et batteri et par år, og så er man nødt til betale for et batteriskift eller købe en helt ny telefon.

Telefonen har ikke FM-radio, og en anden ulempe er, at man kun kan overføre musik, billeder og spil til og fra iPhone med Apples eget program, iTunes. Man ikke kan overføre musik fra andre programmer, såsom Windows Media Player, da iPhone kun understøtter Apples eget filformat.

I Danmark kan iPhone kun købes bundet til et seks måneders abonnement hos Telia. Telefonen koster 1.699 kroner og abonnementet 599 kroner om måneden. Den samlede pris for en iPhone er dermed 5.293 kroner. ■

DANMARKS MEST POLITISK KORREKTE INDKØBSPOSE

Produceret i et røgfrit, kemikaliefrit, pvc-frit, gmo-frit, atomfrit, brandfrit, radonfrit, partikelfrit, torturfrit og børnefrit arbejdsmiljø uden brug af bisphenol A, ftalater, tungmetaller, nanopartikler, triclosan, bromerede flammehæmmere, formaldehyd, bly og klor samt med fokus på menneskerettigheder, bæredygtighed, klima, dyrevelfærd, $C0_2$, drivhuseffekten og retten til at organisere sig.

Tænk kan med stolthed præsentere de danske forbrugere for Danmarks eneste indkøbspose, der både bærer Fair Trade mærke og det økologiske EKO-mærke.

Indkøbsposen i lækker sort bomuld er 34 cm høj, 32 cm bred og 22 cm dyb med en lang hank, så den kan bæres over skulderen. Prisen inklusive forsendelse er 75 kroner for medlemmer og 100 kroner for ikke-medlemmer. Køb den på **www.taenk.dk/shop**

KLAR BESKED OM LØRDAGEN

Har du glemt at tjekke de bedste køb i TÆNK?
Har du glemt at tjekke prisen?
Nu er der hjælp at hente, også når du køber større forbrugsgoder lørdag formiddag.
Ring til Medlemsservice hver lørdag kl. 9-12 og få klar besked.

Medlemstelefonen 7741 7740 er åben onsdag til lørdag kl. 9-12.

TÆNK
Postbox 2188
1017 Kbh.K

Id.nr.: 41017
MAG 0114

Eftersendes ikke ved vedvarende adresseændring, men tilbagesendes med oplysning om den nye adresse

SORTERET MAGASINPOST

POST PP DANMARK

TEST 88/2008

MOBILTELEFONER [side 48]

iPhone klarer testen flot. Men lad den blive i lommen, når det regner.

BRÆNDEOVNE [side 34]

Køb en svanemærket ovn. Så sviner du mindre, end loven tillader.

VASKEMASKINER [side 26]

Europas førende fabrikker har ren samvittighed. Tænk besøger Whirlpool.

PRINTERE [side16]

En god lille fotoprinter koster ikke alverden. Men billederne løber hurtigt op.

MORGENMAD [side 18]

Så sød som slik. Ni ud af ti får det røde Spis Mindst-mærke.

TE [side 8]

Udkørt klokken tre? Så snup en dampende varm kop te med pesticider.

KOPIBLÆK [side 14]

Se dig for, før du sætter en kopi i printeren. Den er ikke så god som originalen.

KATTEMAD [side 38]

Flere discountmærker er lige så gode for katten som dyrehandlerens luksusfoder.